

א.

אלי כתיב, כי כשהיה נוגע לא הרגיש נגיעתו.

ב.

ואנשי קודש תהיון לי, להיות שמירת הקדושה במעשי אנוש ותחבולותיו.

ג.

רבינו זצ"ל הקשה: ומי הקדימני ואשלם, ובאמת תמוה מאחר שצריך לבקש אין מגיע לו על פי דין, ותירץ: שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים שיעשו אחר כך.

ד.

מה שכתוב בזוהר הקדוש כמה פעמים להשתדל באורייתא, כמו שכתוב כי יפתה, ופירש בתרגום ארי ישדל.

ה.

שמחת תורה, הטעם, שכיון שיש לבני ישראל שמחה בימים אלו מניחים השמחה בתורה.

ו.

אם תשא חטאתם ואם אין, בין כך ובין כך לא רצה לחיות כשראה כן מצב ישראל.

ז.

שמא לא תפנה, שמא אתה איש של לא תפנה, כי נשתלחת לזה העולם שתלמוד הגם שלא תפנה.

ח.

הורדת יצחק מן העקידה היה אצל אברהם אבינו ע"ה קשה מן

בס"ד

ספר זה נסרק ונעבד ע"י
"יודאיקה אימג' אוצרות התורה בע"מ".
ניתנת רשות ל"היברא בוקס" שע"י חיים רוזנברג"
להכניסו לאתר ולהפיצו לצורך שימוש אישי בלבד.

וזאת למודעי

אין רשות לאף אחד להדפיסו או להעתיקו
בכל אופן שהוא או בכל אמצעי שהוא
בין בחינם בין בשכר בין ליחיד בין לרבים

ניתן להשיג עותק מספר זה ועוד ספרים
אוצרות התורה וכן התוכנה המשולבת

(בשילוב אוצר הפוסקים)

אצל:

בית ספריית מורגנשטרן

רחוב רבא 14 ת.ד. 3620 אשדוד

טלפון 08-866-0821 פקס 08-866-5059

OTZROT HATORAH

THE MORGENSTERN LIBRARY

14 RAVAH STREET

P.O.B.3620 ASDOD, ISRAEL

Email- kidosheypolin@bezeqint.net

This sefer has been provided by
Judaica Image OTZROT HATORAH for individual use only.
All rights reserved by Judaica Image OTZROT HATORAH.
Permission is only granted to Hebrew Books Org.
No Permission is granted (in any form to distribute these books)
to anyone else even if they don't sell them.

ההעלאה, וז"ש במדרש אסקתי אחתי, ועל זה נאמר עתה ידעתי כי ירא אלקים.

ט.

לעולם לא חטא אדם ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה, ואיזה זה הושע שנאמר שובה ישראל, והקשה רבינו ז"ל: והלא היו אדם וקין שעשו תשובה ונתקבלו, ואמר: כי ראובן חידש בתשובתו שצריכים לעשות תשובה אפילו על דבר שעושים לשם שמים, שאף על פי שכוונתו היתה בבלבול יצוע אביו לשם שמים כאמרם ז"ל תבע עלבון אמו, בכל זאת עשה תשובה, לא כן תשובת אדם וקין שהיתה על חטא גלוי שידעו בשעת מעשה שעושים נגד רצון בוראם יתעלה, אין רבותא שיעשו תשובה, וכן הושע בן בארי אמר שובה ישראל כי כשלת, רמז בזה שאפילו יהיה העון כגודל המכשול שכוונתו לשם שמים בכל זאת תעשה תשובה, וזה עד ד' אלקיך שעשית לשם יתברך תחפש ותבדוק בהם היטב ולראות לשוב עליהם.

י.

אשרי אדם לא יחשוב ד' לו עון, אשרי אדם שהוא בבחינה גדולה כזו לא יחשוב ד', שאם יקרה לו איזה זמן פנוי מדביקות ה', ומחשבות ה' נופל מזכרונו, לו עון, נחשב זה אצלו לעון גמור, ואין ברוחו רמיה, פירוש: ברצונו שרצונו להיות מעובדי ה' הוא רצון אמת שאינו מרמה את עצמו.

יא.

חסיד גדול מן החשובים אמר לפני רבינו זצ"ל שכמה פעמים אינו מרגיש דביקות ורעותא דלבא בשעת התפילה ובמה נחשב הוא אם אינו בכוונה, ואמר לו רבינו זצ"ל: שאל יצטער על זה כלל כי מעלת התפילה גדולה שאם מתפללין פעם אחת בכוונה קצת, אותה התפילה מושכת עמה להעלות

למעלה לפני כסא הכבוד יתברך כל אותן התפילות הקודמות שלא היו בכוונה, ועולות בקנה אחד מלאות וטובות תחת פרגודא קדישא יתברך.

יב.

יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא, אימת היא השעה, הכוונה על זמן סעודה שלישית שהוא מן המנחה ולמעלה שאסור אז לקבוע מדרש ולימוד, יפה אותה שעה לתשובה ולהתיישב אז היטב על מעשיו בעולם הזה ועל ענינו ותכליתו, וזה שאומרים בזמר: חדו השתא בהיא שעתא פירוש: אותה השעה.

יג.

מצות סוכה ענינה הוא הביטול לבטל את עצמו בכל ענינים אל השי"ת, ולכן המצטער בישיבתה פטור ממנה, כי צערו מוכיח בו שאינו בבחינת ביטול, כי אלמלי כן לא היה מרגיש את הצער כלל, וכיון שכן מה מועיל לו ישיבתו, לכן פטור כי אין לו שייכות שם.

יד.

אמר לחתן שבא אליו קודם החתונה לקבל ברכה ממנו, מפני מה בחרו בלשון הרי את מקודשת לי, ולא בשאר לשונות הגמרא מיועדת, היי לי לאנתי, אלא רמזו בדבריהם הקדושים שהאדם צריך לכנוס בענין זה בקדושה ובטהרה, ואם לאו ח"ו השאול ואבדון לא די לפניו.

טו.

הרבי מגוסטינין זצ"ל אמר: כי רבינו זצ"ל יגע עמו בימים מלפנים שתהיה אהבת ישראל כל כך שקועה בלבו עד שתהא נפש שונא שלו אהוב אצלו כמו נפש מובחר שבחבריו.

טז.

הרבי מגוסטינין זצ"ל סיפר: שהיה פעם בקאצק, והיה לו ענין נחוץ מאוד בלבו שהיה צריך לכנוס לקודש פנימה, וסיבב בחדר החיצוני שהיה נקרא בית המדרש הקטן ולא היה יכול לכנוס בשום אופן לאשר שהיה שם קהל גדול ודחקו על הפתח ואצבעותיהם על כפות המנעול והיה לו עגמת נפש, והנה בעוד שסיבב כ"כ בא אצלו רבי מרדכי יוסף ע"ה ושאל אותו מדוע אין נכנס, כי הרגיש שצריך לנכנס, ואמר לו מה יעשה כי אי אפשר בשום אופן כאשר בעצמו רואה, ופתאום בא רבינו זצ"ל בעצמו אל הפתח ופתח את הפתח ונשמע קולו מן הקודש יחיאל מאיר גאסטינינער יכנס ונכנס, ולא זה בלבד שהרגיש ברוח קדשו עוד הכין כסא בעדו לשבת עליו וצוהו לישוב עליו ודיבר עמו כל צרכו.

יז.

סיפר גם כן: כי פעם אחת היה רבינו זצ"ל בדיחא דעתו וגילה אז נוראות וגדולות, ורבי הירש טאמעשאוער היה אז בפנים ובראותו כך נתחכם אז להוציא ממנו ענינים נפלאים כי ראה שיש מקום, וכשהתחיל לדבר מענין הל"ו צדיקים שבדור אמר רבי הירש מי יודע בעתים הללו מי המה הל"ו צדיקים, כדי להוציא ממורו גלוי דבר מה בענין הזה, וענה אותו רבינו זצ"ל: כמתמה על שאלתו מה חסר לך מ"מאיר יחיאל" שלי.

יח.

הרב רבי זעליג משרענצק נסע כמה פעמים לקאצק, ואמר: אמת מארץ תצמח, ארץ בגימטריא "קאצק", וסיפר המשמש שהיה עמו בשעה שנתן לו רבינו זצ"ל שלום, הגיח ב' ידיו על כתפיו והושיבו על כסא, ואמר לו בזה"ל: למה הוא מטריח עצמו כל כך מדרך רחוקה כזה לבוא אליו, ילך לנוח ולרגוע מעט מדרכו, וישלח אחרייו אחר כך, כי צריך לדבר עמו סוד, וכן היה

אחרי איזה שעות בא המשמש ר' פייביל ואמר כי נקרא פנימה לרבינו זצ"ל, וישב שם עמו ביחוד מוצנע לערב ב' שעות.

יט.

הרבי מפשיסחא זצ"ל אמר לרבינו זצ"ל שהיוד הקדוש השאיר אחרי יראת חטא, ושאינו פושקעלע רק דבר גדול, ואמר שאינו מבין, ולדעתי הפירוש שעיקר יראת חטא הוא שלא להיות לגרמיהו.

כ.

הרבי מפשיסחא זצ"ל שאל לרבינו זצ"ל מה הוא הפירוש אמונה, השיב לו: אמונה פירוש: גיטרייא איך האלט דערביי, וכל מעשיהו באמונה, כן ועד דור ודור אמונתו, אנו צריכים להיות גיטריי.

כא.

אהבתי מעון ביתך, מדוע אני אוהב את הבית הלא הוא עץ בעלמא, רק מפני שהוא משכן כבודך, רק כשעושין כנ"ל ושכנתי בתוכם ואש ועשו מקדש.

כב.

ה' אלקיו עמו, בכל מקום, רק ותרועת מלך בו, דער אויסברוך פון מלכות שמים בו, על ידי היהודי.

כג.

נקהלו ועמוד על נפשם, היינו שהקהילו כל האברים ורצונות שלהם היו יכולים לעמוד על נפשם.

כד.

אף על פי שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, דמשמע שיש להם מה מהשי"ת, ובמדרש אמר כלום יש לאדם אצל

הקב"ה, אך באמת על מה שעשו כבר אין להם לתלות כלום אבל מה שהם עתידים לעשות בעולם הזה על זה יש להם לתלות, זה כוונת רש"י ז"ל על מה שעתידים לעשות בעולם הזה.

כה.

הרבי מאלכסנדר זצ"ל נתן לרבינו זצ"ל פדיון חצי רו"כ עשרה מטבעות של עשרה גדולים, והתחיל לספור ולא היה יכול לספור, ואמר לו: ראה איך אני רחוק ממעות, ואמר הרבי מאלכסנדר זצ"ל יהיה לישראל כל טוב, כי הם צריכים כל טוב, אך שיהיו רחוקים מזה.

כו.

לא יהיה בך אל זר, אל לא יהיה בך זר.

כז.

אמר על רבו מפשיסחא זצ"ל כי הרים ועזר לכל הבאים לחסות בצילו, והוא רוצה שיקח כל אחד לעצמו.

כח.

אוכלים דגים בשבת כי שאר בעלי חיים יש להם מצות שחיטה, מליחה, ולדגים אין שום מצוה, ולזאת אנו עושים לזה המצוה שאוכלים אותם בשבת.

כט.

בעוד שהיה בטאמשוב אמר: אף כשאדם אין לו פנאי לעשות וללמוד וכיוצא, על כל פנים הנטיה שלו אין לשכוח להיכן נוטה ומה ענינו, ובפרט כשעוסקין בדבר מצוה, מאי בכך "מען לייגט זיך אינגאנצן אוועק".

ל.

אחד אמר על רבינו זצ"ל: אין אומר ואין דברים וגו' ובקצה תבל מליהם, והרבי מאלכסנדר זצ"ל אמר: לשמש שם אוהל בהם, דמיון השמש שמרכך לאחד ומקשה לאחד, והוא כפי המקבל.

לא.

אמר להרבי מאלכסנדר זצ"ל: א טאמאשאווער חסיד הוא ששואל את עצמו "ער פרעגט זיך איבער" מה אני רוצה בזה בכל דבר.

לב.

לא כל הדברים מועילים בלי הכנה.

לג.

הרבי מאלכסנדר זצ"ל אמר: הרבי מפשיסחא היה אהבה מלא אהבה, ורבינו מקאצק יראה מלא פחד, והרבי מגור תורה ומצוה והכל היה בגור.

לד.

רבינו זצ"ל שאל להרבי מאלכסנדר זצ"ל אם היה לו כבר כבוד, ולא השיב, ואמר: אני ידעתי שעדיין לו, הנשמה אינה הולכת מזה העולם עד שתקח הכבוד שלה.

לה.

בענין לימוד שלא לשמה, הקשה תוס' שני הגמרות אהדדי, ואמר שהפירוש: לעולם ילמד אדם שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שילמוד על זה האופן שיבוא על כל פנים לשמה, ומיושב קושית התוס'.

לז.

סיפר רבינו זצ"ל להרבי מאלכסנדר זצ"ל: בעת שחלה היהודי מפשיסחא זצ"ל אמרו העולם תהילים, ואני עמדתי אצל התנור ולא רציתי לומר תהילים אז, ובא אלי הרבי רבי בונם זצ"ל ואמר לי למה אתה מפציר כל כך, ולא ידעתי מה שרוצה, ולאחר שנפטר אמר שוב "עס איז דאך שוין פארפאלען, דער רבי איז נישט דא, יראת שמים האט ער אינז איבערגעלאזט, יראת שמים איז נישט קיין פישקאלע, ווי עס איז דא דעם רבינ'ס ווערטער דא איז דער רבי" ולא השבתי, לאחר איזה זמן רציתי לידע המקום, והייתי אצל רבי לייביש משידלאווצי זצ"ל י"ב שבועות, והביא לפני איש אחד בכל יום בייגעל עם מים על העליה, וראיתי שאין זה המקום, ונזכרתי שאמר לי הרבי רבי בונם זצ"ל שדיבורי היהודי נשארו, אולי אמצא אצלו, וכן הוי, ומה שלא השבתי אז, כי בעת שהרבי נמצא אין לחשוב באחר, וכאשר באתי אמר לי "טאקיש ווי אין רבינ'ס ווערטער זענין דא דא איז דער רבי".

לז.

ר"י טורבינער התנצל לפני הרבי מאלכסנדר זצ"ל שרוצה לשוב, אמר: רבינו זצ"ל אמר, אם יאמרו לו שלא יוכל לשוב, היה טוחן כל הרקיעים, ואמר הפירוש מה שכתוב כי בך בחר ה', ב"ח"ר" נוטריקון בוקע חלוני רקיע, שכל אחד מישראל יכול לבקוע חלוני רקיע לשוב.

לח.

מתון הוא העושה בשוב הדעת, על כן אינו ממהר לעשות דבר, ועצל הוא להיפוך, שמתעצל להתיישב בדעתו, ועושה בלי התישבות הדעת.

לט.

כי טובים דודיך מיין, כי יש הרבה דרכים להתקרב עצמו

להשי"ת אלא כל הדרכים בחזקת סכנה, ואך על ידי התורה היא דרך אחת בטוחה, וזה כי טובים דודיך מיין, היינו שהידידות טוב ובטוח, אימתי כשבא מיין, יינו של תורה.

מ.

רבינו זצ"ל נשאל מהרבי רבי בונם זצ"ל מאין לקח התעוררות שלו לעבודת הבורא יתברך, והשיב לו כמ"ש שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, ואמר לו רבו הקדוש שישראל צריכים ליקח התעוררות מיציאת מצרים.

מא.

כל המענג את השבת נותנים לו כל משאלות לבו, והלא אין למעלה מעונג, ומה חסר לו עוד שיוצדק לומר שנותנים לו כל משאלות לבו.

מב.

רבינו זצ"ל נשאל מדוע לפניו היה אהבה גדולה כל כך בין החסידים מה שלא נמצא כל כך בעתים האחרונים, והשיב: כי יש בשמים היכל אהבה והרה"ק זצ"ל מברדיטשוב פתח את היכל זה, ומזה נעשה האהבה כל כך גדולה בין החסידים, אך כאשר רשעים השתמשו גם כן באהבה זו לאהבות חיצוניות, נמנו צדיקי הדור וסגרו את ההיכל הזה.

מג.

לפי גודל מעלת הנשמה כן הוא גודל הקליפה שמלפפתו, וכמשל אבן יקרה לפי מסת גדלה כן גודל מכסת האבנים שלה.

מד.

מי שמשומר מילדותו יש לו בסעודת שבת סגולת מלכים.

מה.

אמונה הוא בלשון אשכנז "טרייא" שאינו חושב לטובת עצמו אלא לצורך המשלח, כדכתיב וכל מעשיהו באמונה, שאין לו פירוש אחר, אלא שהקב"ה מעשהו לטובת ישראל, כאמרם ז"ל החמיר הקב"ה בכבודו של צדיק מכבודו.

מו.

לבן הסתכל במעלות אליעזר, ולעומתו הסתכל במהות עצמו, והרגיש את שפלות וחושך של עצמו מן האור של אליעזר.

מז.

אור המצוה מונח בהמסכתא שמדברת ממצוה זו.

מח.

תכלית מדת האמת היה לכהן הגדול באותו הרגע שעמד לפני ולפנים.

מט.

עיקר היצר הרע מגיאות, הוא אצל אדם שכבר נסתלק ממנו התאוות.

נ.

הלימוד בסדר קדשים מטהר את המחשבה.

נא.

מקומו של אדם למטה הוא שרשו למעלה, (וכל ענין תקוף וגסות הרוח שבאדם נמשך מצד שכלו למעלה, כמ"ש בספר הישר לר"ת שבאשר נפש האדם הוא מהעליונים הוא מושך לגאות).

נב.

רבינו זצ"ל שמע שאומרים בשם הרבי רבי בונם זצ"ל שיהודה חשב בעצמו שלו לו יועיל שום תשובה באשר היה יכול להשיבו אל אביו, על כן נשא אשה אולי יעלה אותו אחד מבניו, ואמר רבינו זצ"ל חס ליה לרבי זצ"ל שיאמר ככה שאיש יסמוך על בניו שיתקנוהו, רק בודאי כך אמר, שמאחר שחשב שאיבד כל מה שסיגל מיום היותו, על כן התחיל מחדש לעבוד את ה' והתחיל ממצוה ראשונה שבתורה.

נג.

רבינו זצ"ל אמר על הרה"ק מרוזין זצ"ל שהתיצב כל כך בפרהסיא להכניע את כחו של קליפת מלך הרשע הידוע שהיה בימיו, ואמר בזה"ל היתכן שעל מלך גדול כמוהו להתיצב כל כך בפרהסיא, ואם רוצים לעשות דבר, צריכין שאפילו מלאך לא ישער, וכידוע לידועים שרבינו זצ"ל בעצמו קים דברים כאלה, עד איזה ימים קודם ששתה הרשע את כוסו הגיד בפרהסיא כי מעתה נשפל ונפל שדוד בעוד שהיה עוד בנגלה הקליפה בתקפו ומצבו היה איתן, ורק אחרי עבור זמן לא כביר נשמע שמעו של הרשע כי בא קצו ואיננו עוד בעולם.

נד.

פשוטי העם יכולים לפגום במחשבתם את הצדיק ח"ו.

נה.

ההילך בדרך התורה הוא הגדול שבסיגופים לגוף.

נו.

ר' ה"ל קאצקער בא פעם מווארשא ושאל אותו רבינו זצ"ל על חדשות וגם המקחים מחטים ודגן ועוד, כאשר יצא משם אמר לרבי הירש טאמאשאווער "הירש ליב איז דא געוועזען, אין האט געזאגט דאס מיק' מת", ותיכף רץ רבי הירש אחרי

רבי הירש לייב הנ"ל ושאל אותו על זה, ואמר כי הוא אינו יודע כלום רק אמר לרבינו זצ"ל מקחים מתבואות, ואחרי איזה שעות בא שליח מיוחד לקאצק עם הידיעה כי המלך מיק' מת.

נז.

לעולם ד' דברך נצב בשמים, עד מתי תעמדו מרחוק והקב"ה יבקש מכם עבודתכם.

נח.

אגרת מהרב הקדוש ר' אברהם משה זצ"ל תיכף אחרי הסתלקותו מר אביו הקדוש זצ"ל:
ב"ה יום ד' בבקר תקפ"ז לפ"ק פשיסחא. רב ברכות וכל טוב לכבוד ידיד נפשי היקר הרב החסיד המפורסם איש תבונות מו"ה מנחם מנדיל ג"י, לאשר כי שמעתי ממך בהיותך פה ביום השלושים כי תחפוץ להתעכב עוד פה במקום הקדוש זלה"ה ר"ה הבע"ל, אך פגעי הזמן והבלותיהם ענו כך להפר מחשבותיך הנעימים, לזאת אודיעך כי החמה שככה והאויבים נהפכו לאוהבים, לכן ידידי אם עוד רצונך בוערת כך בקרבך כמקדם, בא נא הנה אולי על ידי מנחם יבא נחמתנו, ידידך אוהבך באמת ובאמונה הק' אברהם משה בהרב זלה"ה.

גם אנחנו רעים אוהבים מבקשים מאד מאתך שלא לעשות באופן אחר רק לבוא מיד לכאן ונתקשר באהבים, ואנחנו מצפים לעזרה"ת שיתעורר רחמים על אסיפותינו ויצמח לנו ישועה, והנה כבוד ידידינו הנ"ל הוא לבבו שלם עמך ולא יעלה שום מיחוש עליך, ובעזרה"ת יהי' הכל טוב, דברי ידידך או"ג המבקשים חברתך וטובתך הק' יצחק במור"ש ז"ל מזאריק, יעקב מרוטשוואל, שלמה הכהן, נאם משה הק' מראזאדוב, באם שיתעכב מה בחאתך לכאן אזי תבשר לנו על ידי מוכ"ז זמן ביאתך לכאן לטובה, הננו דורשים שלום מחותנו ידיד נפשינו האהוב הרבני המופלג החסיד מו"ה צבי הירש (הוא

הה"צ חסידא קדישא מו"ה הירשלי דישקעס זצ"ל מאפאטשנע)
בקשתנו גם מאתו לזרז ביאתכם מהרה לכאן ולא להפג לבבנו
והי"ת יחברנו לטובה.
דו"ש לכבוד ידיד נפשנו הרבני המופלג מו"ה מאיר מקוהאאל
נ"י.

נט.

קינות דירמיה המה בא"ב, מחמת שכשירמיה ראה החורבן
וגודל ההשפעה והקדושה שניטל מאתנו היה כמעט בדעתו
שבילתי אפשרות לישראל ולעולם שום קיום ח"ו, עד שכמעט
כלתה נפשו מגודל המרירות לולא שראה שיור הא"ב שיש לנו
בצירופיהם כמ"ש בספר יצירה, אז מצא בדעתו לנו שיור
התורה וזה היה לו ניחום, ולכן נקרא מנחם אב, ומזה הטעם גם
הוידוי בא"ב כנ"ל.

ס.

רבינו זצ"ל היה פעם בשבת חזון בוולאדאווע, וסיפר מעשה
שהיה סמוך לקאצק, בין קאצק ולענטשנע היה אחד מחזיק שם
רחיים גדולים, וישב שם כמה שנים והצליח בבנים ובבנות
והלך בדרך הישר, ורצה האדון שיוסף לו שכרו, ואם לא
יגרשהו משם, ונסע ללענטשנע, והשיב לו: שלא יוסיף לו אף
פרוטה אחת, ואפילו יגרשו משם יסע וידור בעיר אחרת, וכן
עשה, ויהי כי קרב הזמן, ונסע פעם שנית ושלישית ולא ענה
אותו דבר, ויהי כאשר אץ עליו האדון מאד, ונסע אלי לקאצק
וסיפר את כל המאורע, ואמרתי לו להוסיף להאדון כדבריו
ואל ידחה ממקומו, ובשמעו דברי תיכף ומיד רץ לביתו להוסיף
ונשאר על מקומו בשלום, ויהי באיזה ימים הלכה זוגתו מביתה
לחוץ ונחלשה על כל חושיה, ידיה ורגליה, והדיבור, והיה
צעקה גדולה מאוד, כי טפלי תלוי בה, והיא היתה עקרת
הבית, ותיכף נסע ללענטשנע, ולא נתן הרב הנ"ל רשות להם
לבוא לפניו בשום אופן, אז אמרו להמשרתים שהם אינם

חייבים בזה רק שהרבי מקאצק על פי צווי שלו עשה זאת, ואחר כך הלכו לפניו ואמר בזה"ל: ה' הושיעה, והושיע לה הי"ת מיד ונתרפאה, ואפשר שיכול להיות איזה קפידא בינינו, אבל אני אגיד לך המעשה, כשבא הכפרי הנ"ל לפני וסיפר לי המעשה, וגם מה שהשיב לו הרב מלענטשנע, הבנתי וידעתי כוונתו, שראה בחכמתו אשר לא טוב שישאר שם, והשי"ת סיבב לו הסבה כדי להציל אותו וב"ב, לכן לא יוסיף, כל זה הבנתי בטוב, אף על פי כן לא כן אתי, כי ידעתי את מעמדו ומצבו, ומטופל גדול הוא, היה סברתי שזה יותר סכנה לכל ב"ב וילדים באשר יעקור משם, ובחרתי בזו, ואין זה סתירת דבריו ח"ו שעל פי דעתי היה יותר סכנה.

סא.

שלמא רבא ונשא מאלקא קדישא וסגיאל לגברא יקירא וקדישא חסידא ופרישא ה"ה הרב הקדוש המפורסם נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מופת הדור איש אלקי קדוש יאמר לו כבוד קש"ת מו"ה מנחם מנדיל נ"י ויפיע עדי עד.

הנה במקום שאמרו להאריך, הי' ראוי להאריך, ובפרט לאיש נכבד וקדוש כזה, איש אשר רוח אלקים בו, אלא מחמת שזוכר אהבת נעורנו, ומאז ועד עתה גם כן מים רבים לא יכלו לכבות את האהבה, ובאם הייתי רוצה להאריך הי' קצר היריעה מהכיל, ובפרט שידעתי שאינו ראוי להאריך בדברים פשוטים לכן בחרתי בקיצור אומר, והנה באתי להמליץ עבור האי גברא הנוכחי שהוא מבקש טובת ישראל בכללן ובפרטן וכו', והנה שבמזל טוב נולד למכת"ה נכד מבנו יחידו, יזכה לראות מאותו נין נין ונכד בנחת רוח ושמחה וחדוה רבה, כ"ד אהובו הדו"ש, גאם שלמה יהודה ליב בהמנוח מו"ה ברוך זלה"ה

סב.

הציד התנצל לפני אליהו על שאין לו דעת ללמוד, והשיבו אליהו ז"ל הלא אתה לא נולדת ציד ומהיכן בא לך בינה ושכל להבין זאת המלאכה אלא שהדוחק מפרנסתך לחצץ והביאך לזה, כך אם הי' לך דוחק גדול כזה בנפשך, על שאתה חסר מהתורה ומרוחק מהשי"ת, והיית כל כך טורח בשלמות נפשך כמו שאתה טורח בשלמות גופך בכל כחך, בוודאי גם כן השגת והבנת דרכי ה' באמצעות יגיעתך.

סג.

ועבדתם וגו' וברך את לחמך, מתחילה בלשון רבים ואחר כך בלשון יחיד, כי כל הדברים שבקדושה צריך לעשות בכללות ישראל ובשם כל ישראל ולכן ועבדתם, אבל בעניני הגשמיות אפילו אוכלים ביחד, כל אחד אכילתו נכנס בגופו ואינו נוגע בגופו של חבירו, נמצא כי התורה והתפילה אפילו ביחידות הוא עם כל ישראל, אבל עניני הגשמיות אפילו ברבים הוא כיחיד.

סד.

במדרש זאת תורת העולה זשה"כ כי מי בשחק יערוך לה' וגו', אמר הקב"ה אולי הייתי מבקש קרבן הייתי אומר למיכאל שהוא אצלי להקריב לי קרבן, וממי אני מבקש מישראל, וכן הוא אומר גו' יערכנו, דאף שכל בני העולם ותיקונו תלוי במעשי בני ישראל אף על פי כן אין הסברא נותנת שמעשי בני אדם יהיו יותר נאים ונבחרים ממעשי המלאכים, כי בוודאי מעשי המלאך זך ונקי יותר ממעשה בני אדם אשר הרכבתו מוכן לכח הרע, אך לענין הכנה לשלמות אמיתית המעשה אשר על ידה יבוא האדם להתדבק בו יתברך, בזאת מעשי בני אדם יותר מעולים כי האדם מסובך בסבך המניעות העצומות הסובבים אותו בכל עת כי הוא קרוץ מחומר, לא כן מלאכי מעלה הקדושים וטהורים בעצם ולא יפול בהם שום השתנות, וזה פירוש המדרש יערוך לה' בחינת הערכה להמעשה,

המלאכים אינם כלל בגדר הכנה רק במעשה לבד, ואם הייתי חפץ בהמעשה עצמה הייתי מצוה למיכאל שיעשה, אבל כשצויתי לכם, מוכח שאין אני חפץ בהמעשה עצמה רק עם ההערכה והכנה למעשה, וזאת שלכם יפה יותר, הה"ד יערכנו דייקא לפני ה' וגו'.

סה.

אחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם, פירש"י בשובו מהר המוריה ה' מהרהר בלבו ואומר אילו ה' בני שחוט כבר ה' הולך בלא בנים, ה' לי להשיאו אשה, בשרו הקב"ה שגולדה רבקה בת זוגו וזה הדברים האלה, אברהם אבינו ע"ה ה' אחר העקידה במדריגה זו שהצטער מאוד ונשפל רוחו לאשר לא זכה לגמור צווי ה' בשלימות הגמור, והרהר כי הוא עצמו חייב בדבר, יען כי הקב"ה הבטיחו ביצחק יקרא לך זרע, ואם לא ה' עדיין ליצחק זרע לא ה' במציאות כלל שיהי' נקרב עולה, והי' לו להשיאו אשה והי' לו זרע, והי' יכול להקריבו, בשרו הקב"ה שאל יצטער כי כעת נולדה בת זוגו וההבטחה רק ממנה, ומתחילה לא אמרתי לך שחטתהו אלא העלתהו ונעשה מאמרי על ידך.

סו.

רבינו זצ"ל אמר: שהרבי רבי בונם זצ"ל אמר לו שלומדים עמו אותיות, ופירש ע"ד שאמרו חז"ל שרבי עקיבא ה' דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים ומכל שכן על כל אות ואות, וכל אות יש בו כמה אותיות מלוי ומלוי דמלוי גם יש תמונת האות, ואמר שלומדים עמו מן השמים כי זה הלימוד אי אפשר ללמוד רק מן השמים.

סז.

ועשיתם לכם פסל ותמונה אשר צוך, פירש"י צוך שלא לעשות, פסל ותמונה הוא ציור ותמונת הדבר שאינו עצם הדבר בפועל,

וזהירה התורה שנשמור עצמנו מלעשות מן אשר צוך ה' אלקיך "פסל ותמונה" להעיר באם תהי' מעשה עבודת האדם בלתי כוונה הנבחרת, היא תיעוב גדול בעיני ה' כמו פסל ותמונה של ע"ז ממש, וגמר אומר אשר צוך, לשלול תמונת אשר צוך.

סח.

חוק לישראל משפט לאלקי יעקב, היינו להצדיקים הגדולים שהם במדת ישראל הוא חוק, אבל לאותן שפחותין במדריגת יעקב הוא משפט, וזה משפט לאלקי יעקב.

סט.

יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, פירוש: אל תאמין שיגיעת, באם בוודאי היית מיגע עצמך היית בוודאי מוצא כל מה שבקשת כמאה"כ לא בשמים הוא.

ע.

משפיל גאים עדי ארץ, היינו הגאה אף שמשפילין אותו מן השמים נשאר בגאותו בעצם ולכן משפילין אותו עד אין סוף, והשפל בעצם אף שמגביהין אותו נשאר במדריגתו שפל יותר כמ"ש קטונתי ואין סוף להגבהתו.

עא.

שופטים ושוטרים תתן לך לעצמותך בכל ערך בחינתך שתוכל לשער עצמך וזה בכל שעריך.

עב.

רבינו זצ"ל הפליא מגדולת הפני יהושע שקודם שהתחיל לחבר למד ש"ס ל"ו פעמים, ובשם המגיד מקוניץ זיע"א כי רוח הקודש הופיע בבית מדרשו, וסיפר מחלום שהי' לו לפני יהושע, גם דיבר על הפרי מגדים שלמד תורה לשמה.

עג.

החרשים שמעו, והעורים הביטו, הנביא עומד וצווח אל תהיו חרשים ועורים כי בידכם הוא זאת, והחידושי הרי"מ הפליג מאוד את המאמר בזכרו זאת משמו.

עד.

במדרש ויקהל עד כמה חייב אדם המטפל בכלאים, אמר הקב"ה לישראל, שמרו מצותי וחקותי ששכר מצוה מצוה, אמר ר"מ על כל מצוה שאדם עושה מוסרין לו מלאך לשמרו, ואמר רבינו זצ"ל: עכשיו שאין מכוונין לשם מצוה חליצה קודמת כי כמעט אי אפשר בלי תערוכת רע, כמו כן כאן במקדש אולי יאמר הכהן הלובש בגדי כהונה ויש בהם האבנט של כלאים, האיך אסתכן בנפשי ללבוש, אולי לא אעשה בשלימות הגמור, כי בפניה קלה תפסד העבודה ואה' פוגע באיסור כלאים, ולזה ידבר המדרש על לבו, אמר הקב"ה שמרו מצותי וחקותי ששכר מצוה מצוה שהמצוה בעצמה תשמרך שתעשנה כראוי, ומסיים ר"מ על כל מצוה שעושה מוסרין לו מלאך לשמור המצוה שלא תפסיד זהירותה ובוודאי תגמור ותעשה על פי כוונת התורה.

עה.

אבי אלעזר בן ערך חליש ואיעקר תלמודיה קם למקרי בספרא בעי למיקרי החדש הזה לכם, ואמר החרש היה לבם, אמר רבינו זצ"ל אף על פי שהחרש היה לבם אף על פי כן החדש הזה לכם.

עו.

אכלתי ואוכל עוד, האיך יעז יציר כפיו של הקב"ה כלפי מעלה, אך הקב"ה שאלו בניחותא אם על כל פנים מכיר באיזה בחינה הוא עומד כעת, אם לכל הפחות פעל בעצמו איזה נסיה לטוב שיהי' היצר כבוש תחתיו, והתנצל אדם הראשון

שלא נזדכך כלום כי לא התחיל עדיין להתיש כחו הרע ומסור עוד תחת ידו ועלול עוד לאכול, וזאת היא השכלה גדולה לאדם שיכיר את עצמו בבחינתו ובצורתו ואל יהיה נבער מדעת לצאת מאותו בחינה שנמצאת בו.

עז.

אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ושאל אותו ה' האם לבלתי אכול ממנו אכלת האם נגמר בדעתך קודם אכילה שלא תאכל רק פעם אחת, והרי אחטא ואשוב, ועל זה השיב אכלתי ואוכל עוד, כי לא עלה בדעתי בשעת החטא שום תשובה.

עח.

ויקחו לי תרומה לי לשמי, "עטף זאלט מיך נעמען נבדלדיק" והיינו לי לשמי.

עט.

וכי תבואו מלחמה בארצכם וגו' ונושעתם מאויביכם, ובפרשת תצא ושבית שביו ולא נאמר שום פעולת אדם בזה, כאשר האדם מתחיל ללחום עם היצר והי' בטוח שינצחוהו וישבה ממנו שבי, ואם יזכה יכניס אותו לקדושה ויהפוך אותו לטוב, כמ"ש בכל לבבך, אבל אם ממתין עד שיבוא היצר ויערוך עמו מלחמה אז לא יכבוש אותו בנקל כי אם והרעותם בתצורות ויצעק לה' וישפוך נפשו ולבבו לפני הי"ת ואז יהי' לו תשועה, ואמר בשם הרבי רבי בונם זצ"ל שבזמן הזה הרמז הזה הוא פשט גמור.

פ.

על לבבכם, והלא צריך להיות בעומק הלב, אלא אין לך אדם שאין לו פתיחת הלב וכמ"ש פתח לבי בתורתך, הוא יפתח לבנו, ובוודאי כאשר מבקשים זה בכל לב ונפש שיזכה לזה הקבה"ה עוזר לו, וכאשר יהי' הדברים על לבו יפלו הדברים בתוך לבו

ממש, ויתהפך לאיש אחר וידע מה שיש עליו לעשות ולתקן כל ימי חייו ויכנע וישוב, ויכנסו דברי תורה בלבו ויתפשטו בכל איבריו החיצוניים והפנימיים.

פא.

אם לא מצא יתלה בביטול תורה, יתלה מה שלא מצא בביטול תורה, כי ההסרה מן התורה מסמא את עיניו מלהביט בהרע הצפון בקרבו ובאם היה עוסק בתורה כראוי היתה מאירה לו באיזה סוג מצבתו וחסרונו.

פב.

הכא היתרא בלע התם איסורא בלע (ע"ז ע"ו) ביאר הרשב"א דאיכלט על ידי הגעלה מכיון שהיה בו רק טעם קלוש אי אפשר לאיסור לחול עליו, מה שאין כן באיסורא דאפילו טעם קלוש אוסר, ואמר רבינו זצ"ל כי לפי דעת הרמ"א ש"ך יו"ד קכ"א דכל שבלע האיסור בלי אמצעי צריך ליבון אבל כשנבלע על ידי אמצעי די בהגעלה אם כן בהיתרא בלע שאז הזמן מפסיק נבלע על ידי אמצעי להכי די בהגעלה.

פג.

הרבי מראדזימין זצ"ל שאל את רבינו זצ"ל שפתח הכתוב ראה בלשון יחיד וסיים בלשון רבים לפניכם, והשיב לו רבינו זצ"ל עם מה שכתוב בזוהר הקדוש וישמע יתרו, כולם שמעו אבל הוא שמע ובא לידי מעשה, כמו כן בעגין הנתינה נכללים כולם ביחד כי נותנים לפני הכל בשוה אבל בעגין הראיה וההרגש אינם נופלים כולם תחת סוג אחד, כי כל אדם אינו רואה רק באמצעות השתדלותו ותבונתו.

פד.

רבינו אמר על עצמו ותפילתו שהולך מתתא לעילא ומעילא לתתא כמו הקברניט של הספינה שהולך ורץ על הסולמות כדי

לידע להנהיג הספינה, כן היא תפילתו, וחשב אז מדריגת תלמידיו היושבים לפניו בתפילתם, ידוע כי לא היה לו שום יגיעה בתפילתו רק היה מתפלל כדרך שהאדם משיח עם חבירו בלי יגיעה ובלי הרמת קול וגם לא בחשאי, רק בדיבור מפורש כמו שמשיחין בני אדם חוץ משמונה עשרה ולא האריך בתפילה יותר מחצי שעה ושבת ויום טוב יותר, ואחר התפילה נהפך לאיש אחר וכאילו בא מעולם אחר עד שלא הכיר בטוב אנ"ש ומשמשיו עד שהניח דעתו מתפילתו וכמו שאיתא בברכות חסידים הראשונים היה שוהים שעה אחת וכו' ואחר תפילתם.

פה.

חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, שיהיה רק נגיעה למעשה אבות המעשים של האדם, ולא שיהיה כאבות העולם שכל ההשגות במעלתם אינו מגיע בתכלית.

פו.

ר' יוסילע מטאמאשאו אמר על ענין אחד של הלבנת פנים אני עושה תשובה ומתחרט על זה, אמר לו האברך האם תשובה כזו ברגע אחד הוי תשובה, והשיב הר"י על מנת שאני צדיק גמור מקודשת שמא הרהר תשובה הרי שדי בהרהור, וכאשר שמע זאת רבינו זצ"ל אמר לו כי הוא היה משיב לו דאיירי במקדש את האשה וחתן מוחלין לו עוונותיו ודי הרהור תשובה, אבל אדם אחר צריך לעשות תשובה כהלכה.

פז.

כלי חרס אינו מטמא מגבו כי הכלי חרס אינו שוה מאומה רק מפני שיש לו תוך, ולכן עיקר החשיבות הוא התוך ומטמא רק מתוכו.

פח.

כתוב באנשי נינוה וקראו אל ה' בחזקה, "דאס איז איין פויריש עבדות".

פט.

יאוש הוי אם אומר וי לחסרון כיס, והלא אם זוכר החסרון כיס אינו מיאש, אך הפירוש שצריך להוציא מעות אחר מכיסו על חפץ זה, אבל מהנאבד כבר התייאש.

צ.

חסיד חב"ד בא לפני רבינו זצ"ל ושאלו הרבי זצ"ל איזה כוונה מכוון בקריאת שמע ושמונה עשרה, ואמר לו, וצעק בקול גדול בזה"ל "אין וויא איז דער פופיק" (וכמו שהשיב חסיד מקאצק לחסיד מרבי אחר, הרבי שלכם אומר תורה אין הימעל אריין, והרבי שלנו זאגט תורה אין פיפיק אריין)

צא.

ויפן וירד משה מן ההר "ער האט זיך געמאכט איין פנים".

צב.

כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו, והכתיב ה' מלך גאות לבש, ואיך נמצא כאן ענוה, אך כתוב גאות לבש, אבל הפנימיות היא עניויות.

צג.

החידושי הרי"מ היה במדינת אשכנז שמע מטיף אחד אמר על פירש"י מטבע של אש ואמר שעיקר יהיה נתינת מטבע של אש בהתלהבות, ושאל לרבינו זצ"ל מאין בא תורת אמת כזו לפיו של המטיף, והשיבו: מחמת שבמקומן מהדרין ומחשיבין מאוד מצות הכנסת אורחים, משום זה נפל תורה לפיו.

צד.

אם פגע בכ מנוול זה משכחו לבית המדרש, מהו תיבת זה, אך גם בבית המדרש נמצא מנוול, אך אין זה בעצמו כמו שמחויך לבית המדרש, אבל צריך לידע כי גם בבית המדרש נמצא להשמר מפניו ותחבולותיו.

צה.

חסיד קאצק אחד היה צועק בשעת התפילה "טאטע טאטע" ואמר אליו החסיד השני בצחוק דלמא לאו אביו הוא כי בזמן שאין עושין רצונו של מקום נקראים עבדים ולא בנים, ושמע רבינו זצ"ל והשיבו "מען שרייט אזוי לאנג טאטע ביז ער ווערט א טאטע.

צו.

רבינו זצ"ל כינה את הרבי מסטריקאו זצ"ל בשם חכם.

צז.

פעם אחת היה לרבינו זצ"ל אתרוג יפה מאוד, והראה אותו לכל תלמידיו ושבתו כולם את האתרוג, והראה אותו להרבי מסטריקאו ואמר שלא טוב הוא, כי הבין כי רבינו זצ"ל שאל את כולם, יצא לו שלא הוטב בעיניו, על כן הסכים עמו.

צח.

פעם אחת בא רבינו זצ"ל לבית המדרש והרגיש הרב רבי אלעזר זצ"ל כי היה מעויין במחשבות מאוד, ואחז אותו בידיו סביב ולקח את רבינו זצ"ל ונשאו לחדרו, ואחר כך אמר רבינו זצ"ל כי אם לא לקחו היה יכול להשאר מת בבית המדרש כי היה לו אז יחודא דדיקנא, וסיפר הרבי מסאכטשוב זצ"ל כי הוא היה אצלו קודם פטירתו וראה האיך שהוא ממשמש בזקנו מאוד.

צט.

ויתן משה על פניו מסוה, והקשה אם משה נתן מאזגיע על פניו, רק הפירוש שנתן פארשטעליכץ על פניו.

ק.

רבי משה מיכל אבד"ק ביאלע החזיק את רבינו זצ"ל הרבה ימים קודם שנעשה רבי.

קא.

פעם אחת שאל רבינו זצ"ל את החסיד רבי ברוך שטיצניער מדוע אין שואל ממנו עצה בענין שידוכים, והשיב לו כי יש לו קבלה בענין שידוכים גם לרבי אין ידיעה, ואמר לו רבינו זצ"ל אבל עצה טובה על כל פנים יוכל הרבי ליתן.

קב.

רבינו זצ"ל אמר כי כל דבריו של הרבי רבי בונם זצ"ל המה בסוד גדול וללמוד היטב בהם כמו ספר חובת הלבבות והם דברי מוסר.

קג.

פעם אחת גסעו לפשיסחא רבינו זצ"ל והרבי מראדזימין זצ"ל ולפני פשיסחא ערך ב' וויארסט ערב שבת קודש הוצרכו לשבות בהכפר, ולא היה שם שום יהודי, וכאשר לא היה להם נר על שבת אמר הרבי זצ"ל מראדזימין שיהיה מוכרח להשתמש באור ששת ימי בראדשית שהוא יאיר להם, וכן היה שנתמלא הבית אורה, וכאשר אחרי שלש סעודות היה חושך אמר רבינו זצ"ל שכבר די בשימוש אור הזה, ותיכף נחשך.

קד.

איך האב גישט קיין צייט מיך צי יחוסען, דער קאזניצער מגיד האט געזאגט ווען איך מעכט געוויסט אז איך קום ארויס פון

אברהם יצחק יעקב מעכט איך מיר געמאכט "טשאפקי נא באקי" אונד געטאנצט א קאזאקעל אין מיטען מארק, נאר איך ווייס אז איך קום ארויס פון אברהם יצחק יעקב.

קה.

כאשר היה ר' לייביש לאסקער בקאצק אמר רבינו זצ"ל לרבי הירש טאמאשאווער "שמיס נאר עפיס מיט דעם יונגען מאן איך זע אויף איהם אן אור, השיב לו רבי הירש ער איז נישט קיין למדן, אמר רבינו זצ"ל נו איז עס אן אור יחוס.

קו.

אברך אחד התנצל לפניו שאשתו מושלת עליו, והשיב לו כתיב ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך, ואם הוא להיפוך אז גם זאת הוא להיפוך.

קז.

המעשה שם בארוכה, איך בליל שבת קודש רבינו זצ"ל על ידי התדבקות יצא רוחו ונפל לאחוריו, וקראו לרופא וצוה להקיז דם מידו השמאלית, ולא היה יכול הרופא להסיר בית היד מבגדו, ולקח הרב מפולטוסק סכין מעל השולחן, ויקרע את בית היד מבגדו, והקיץ רבינו זצ"ל ואמר לו בזה"ל אלעזר ידעת שהוא כעת שבת ובשבת אסור לקרוע כי הוא מל"ט מלאכות, והשיב לו הרב שמותר שהוא מקלקל ומותר בשבת והוטב לו מעט אך היה צריך לרחמים גדולים, והנה היה רצון רבינו זצ"ל להתבודד בחדרו כמו שהיה רגיל אך הרופא הזהיר למען השם שלא יניחו אותו להתבודד, וכאשר הרב מפולטוסק ירא שיתעקש בדבר כי אפילו החסידים הגדולים לא היו רשאים להיות בחדרו בשעת התפילה, פעל אצלו בקושי שהדלת לא יהיה סגור ושתהיה קצת פתוחה, כדי שהיושבים בפרוזדור יוכלו לראות כל רגע שלא יניחוהו לעשות עלית נשמה בשעת התפילה.

קח.

הרב מפולטוסק היה בימי חורפו בעל תוקע אצל רבינו זצ"ל, פעם אחת היה לו כאב גדול בצוארו, וקודם התפילה הלך אצל רבינו זצ"ל ואמר לו בזה"ל רבי ומורי אני מפחד שלא אוכל לתקוע מחמת הכאב, ושיזכור אותו בתוך שאר חולים שה' ירפאהו על צוארו, אמר לו רבינו זצ"ל הנני אומר שלא יתקע שום אדם רק אתה, וקרא לרבי הירש טאמאשאווער בזה"ל: הירש לך לחדרי משכבי ושם מונחים מנעלי החורף פוטער שטיבעל והביאם אצלי, כי הרב רבי אלעזר בעל תוקע שלנו ילביש אותם על רגליו, וכשיחמם רגליו יתרפא על כאב הצואר, וכשלקח הרב רבי אלעזר את המנעלים לא היה יכול ללבוש כי היו קצרים על רגליו, ואמר לו רבינו זצ"ל שגוזר עליי שילבשם על ידי הדחק, וכאשר לבש אותם סבל צער גדול על רגליו, ואחר קריאת התורה הלך על הבימה לתקוע והוטב לו תיכף ומיד ויקח השופר ויתקע בקול רם מאוד ולא נפסקה אפילו תקיעה אחת.

קט.

אברך ממאקאוע בא לקאצק וישאלהו רבינו זצ"ל מה נשמע מהרב שלכם ובכה והתמרמר כי יש רודף אחד שמזלזל אותו, והשיבו רבינו זצ"ל אל תדאג טוב עשית שסיפרת לי כי לא יכנע עד שיהיה מחוסר לחם ל"ע אז יהיה לו אמונת תלמידי חכמים, ובשנה ההיא נסע לדאנציג ואיבד מעותיו ל"ע ונעשה מחוסר לחם ל"ע, ומאז ישב שם הרב ר"א בשלוה.

קי.

בעת שאנשי פלאצק שלחו כתב רבנות להרב רבי אלעזר נסע לקאצק ושאל עצה, כי ברצונו לא היה לקבל הרבנות אך זוגתו רצתה, וכאשר רבינו זצ"ל שמע זאת ממנו, קם מכסאו והלך לארון הספרים ועמד כמו ערך רבע שעה, ואחר כך החזיר פניו הקדושים להרב רבי אלעזר זצ"ל ואמר בזה"ל: הנה דעתי

מסכים שתקבל עול הרבנות בפלאצק וכאשר השיב לו רבי אלעזר כי יש שם רעש מגפה ל"ע השיב לו רבינו זצ"ל אני אומר לך בפירוש שתשמע לעצתי הנאמנה שתסע לפלאצק ואל תירא מפחד המגפה, ושום רעה לא תפגע בך, ואמר לו עוד הפעם אני אומר לך שתסע ובשבת ראשונה תאמר להם דרשה מקירות הלב ותוכיח אותם היטב ותזלזל אותם על מה שיעברו במצוות קלות וילכו בערכאות בשבת ויטיילו בגנות ופרדסים ומוציאים מרשות היחיד לרשות הרבים ומרשות הרבים לרשות היחיד וילכו בבתי תיאטראות, ועבירה גוררת עבירה, והולכים בערבוניא משולבים בחורים ובתולות וירים קולו כשופר ויאמר להם ידעתם רבותי, אני אתנהג הרבנות ביד רמה ולא אניח בשום אופן שבעולם לעשות עבירות כהנה וכהנה ואם יקבלו תוכחותיך ויקבלו אותך לרב, מוטב, ואם לאו יתנו לך חזרה ההוצאות למאקאווע, ועל זה הבחינה תסע לפלאצק, וכן עשה, ואמר כי הוא מסתופף בצל אדמו"ר הצדיק מקאצק.

קיא.

אמר מי יתן לראות בדור הזה שני צדיקים כמותם רבי יעקב מראדזימין והצדיק רבי אברהם מטשעכאנאוי, וזאת היתה עוד קודם שהרבי מטשעכאנאוי זצ"ל נתפרסם.

קיב.

בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, ומהו החכמה בזה הלא שלמה המלך ע"ה תיקן גם שאר ענינים, אך התורה רמזה עירובין ונטילת ידים זה החכמה הגדולה להיות מעורב בדבר ולהיות נקי.

קיג.

אל תיראו על המיתה הטבעית אין לדאוג שכן סוף כל האדם ובפרט במס"נ שהוא מיתת נשיקה שהגדולים נתאו לזה אך

עיקר יראתו לבלתי תחטאו שבזה תגרמו ח"ו פגם במרכבה הקדושה עד שיתקלקל הצנורות בזה ובבא.

קיד.

הרבי מסאכטשוב זצ"ל נכנס לפני ולפנים לבית חמיו רבינו זצ"ל וממנו נתודע מה הוא חידושי תורה באמת, ולא יאומן כי יסופר השגחה הגדולה אשר השגיה עליו בעינא פקחא גם בענין סדר הלימוד והחידושים, ושמע ממנו שגם בזמנו התרעם על העולם אשר נעיינים מעט בהלכה מניה וביה ואותו הזהיר מאוד לישא וליתן גם בפשט כעין ספר מהרש"א ומהרשש"ך.

קט"ו.

יגעת ואחר כך מצאת, מציאה בהיסח הדעת.

קטז.

לשיטת הנימוקי יוסף אשו משום חציו למה אמר רבי יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף, ואמר רבינו זצ"ל דזה רק לענין איש המבעיר אש כאלו עשה הכל מתחילתו, אבל לענין הדבר שנשרף הרי עיקר בעשירי, וראיה מזבחים (פ"ט מ"ו) דאיברים וכו' ולמה לא אמרינן גם במועט דהוי כאלו נשרף הכל.

קיז.

אמר שביכולתי לעשות מכל העולם חסידים, אבל אין זה טוב.

קיח.

אמר על הצעירים אם ישתעבדו את מוחם לגמרא מוטב, ואם לאו ח"ו ילקחו לצבא.

קיט.

הרבי רבי בונם זצ"ל בחר עבור רבינו זצ"ל כוס גדול לד' כוסות

ואמר לו בזה"ל: אתה יש לך מוח גדול על כן תקח כוס זה לד' כוסות.

קכ.

כי מן השמים דברתי עמכם, לא תעשון אתי, המשך הענין, כי עמכם מורה על השותפות והתחברות על כן אין ראוי להכניס אתי שותף אחר.

קכא.

כשנפטר רבי יוסילה אחי החידושי הרי"מ זצ"ל בא בחלום לאוהביו שאין לו מנוחה מן הרבי מאפטא זצ"ל על איחור זמן התפילה, ואמר החידושי הרי"מ זצ"ל כשיבוא עוד הפעם תאמר לו שיאמר תירוץ כי נסע לקאצק שכך נהג, ועשה גם כן כמוהו, ורבינו זצ"ל יש לו כתפים רחבים.

קכב.

רבינו זצ"ל רגיל על לשונו לומר על עצמו תלמיד חכם משום שהוא תלמיד להרבי רבי בונם זצ"ל שהיה חכם.

קכג.

הרב רבי שלום צבי מזגערש נסע לקאצק ונצטנן בדרך ונחלה, וצוה רבינו זצ"ל לקרוא לרופא, ואמר שהרצעפט יראה לו, וכאשר ראה הרצעפט שאל אם אמרו לרופא שהוא יותר משישים שנה, ויאמרו לא, וצוה רבינו זצ"ל להגיד לו, ויאמר הרופא בתמהון אם כן טעיתי, ויתן לו רצעפט אחר, ורבינו זצ"ל למד ממורו הרבי רבי בונם זצ"ל שהיה מומחה לאותו דבר לקרות רצעפטין.

קכד.

סוחר אשכנזי בא אל רבינו זצ"ל וישאלהו היות כי התוכנים חוו דעתם כי לפי מהלך הכוכבים יחרב העולם בזמן קצר, אם

יחיש לשמועה זו, ויענהו רבינו זצ"ל כי לא יחיש לזה ויעסוק במסחרו, והאיש הצליח.

קכה.

חוכר רחיים שאל את רבינו זצ"ל אם יחזיק הריחיים כי הפסיד בעבודתו, ויענהו המקום ימלא חסרונך אותו המקום שבו הפסדת ימלא את החסרון.

קכו.

חסיד אחד שאל בעצתו על דבר שידוך ורבינו זצ"ל לא השיבהו ברור, ויפצר בו ויאמר לו רבינו זצ"ל אל תחשוב שאם יבוא אחד לשאול עצה עולים אנחנו לשמים ופותחים את הפנקס לראות מה כתוב שם, וכן לשני ולשלישי, הלא זה עזות, אבל הענין הוא כשבא אדם לשאול עצה באים אנו לכלל גאות ואז מוכרחים אנו לעבוד לבטל את הגאות ואחר כך לראות על פי דין תורה ועל פי יושר, וממילא נוכל ליתן לו עצה, אבל באופן אחר אי אפשר ליעץ.

קכז.

רבינו זצ"ל אמר: הפלפול אף על פי שאפשר כי איננו אמת, אבל דברי הראשונים שעליהם מיוסד הפלפול הם אמיתיים.

קכח.

אלהי מסכה לא תעשה לך, זאלסט דיר נישט מאכן איין געגאסענעם ג-ט.

קכט.

תורת ה' תמימה, דער פולקאשיק זאל זיין גאנץ.

קל.

כאשר רבינו זצ"ל הלך עם הקפות ואמר הפסוקים ובהיכלו כלו

אומר כבוד, הבו לה' בני אליהם, הבו לה' כבוד ועוז, נדמה להחסידיהם הגדולים ששומעים ממלאכים ומאבות הקדושים הבו לה' כבוד ועוז ונעשו אנשים אחרים בהתעלפות.

קלא.

ר' הלל בארנאווער בא מאיזביצא לקאצק ונשא רבינו זצ"ל עיניו ושאל בקול ווער איזט דער (כאלו לא ידע אותו כלל) מורא רבך כמורא שמים, עס איזט דא צווייא שמימ'ס.

קלב.

אחד התנצל לפניו ששוכח מה שמחדש בתורה, אמר לו בעת שיחדש דבר תורה יעשה איזה מצוה או צדקה וכדומה ויזכור.

קלג.

רבינו זצ"ל שאל להחידושי הרי"מ זצ"ל על הפסוק אמת מארץ תצמח, מה זורעים בארץ שיצמח מזה האמת, ענה לו החידושי הרי"מ בזה"ל: או מען בעגראבט דעם שקר וואקסט ארויס אמת.

קלד.

רבי פייבל מגריצא זצ"ל סיפר כי פעם היה בפשיסחא עם רבינו זצ"ל ורבינו היה בדוחק גדול ואמר לו רבי פייבל שבאותו יום תבוא תמריל מווארשא וילך אליה ותתן לו את כל הצטרכותו כדרכה, וכששמע זאת רבינו זצ"ל שאג בקול גדול בזה"ל: "געלט פפע! וסיפר רבי פייבל זצ"ל כי בדברים האלה מאס לו תאות ממון אשר איזה שבועות אחר כך בשמעו ממון התחיל להקיא.

קלה.

רבינו זצ"ל נסע על היארצייט לפשיסחא והיה שם רבי יצחק וארקער זצ"ל, ואמר אל הוארקער "יצחק איך בין נישט

גיקומען על היארצייט איך בין נישט קיין קברות יוד איך בין
נאר געקומען מיך זען מיט דיר".

קלו.

אמר על צדיק אחד בימיו שהוא צדיק אין פעלץ, לאחרים אינו
מועיל כלל, רק לו חם.

קלז.

אמר בעקבתא דמשיחא וועלן דארפין ווייסע יופעצעס רחמים,
זאלען נישט אוועק פאלען אין מינות ח"ו.

קלח.

רבינו זצ"ל שאל לאחד שרצה ליסע לארץ ישראל למה רוצה
ליסע, והשיב לו הלא מצינו ביעקב שרצה להקבר בארץ
ישראל משום צער גלגול מחילות, ואמר לו רבינו זצ"ל בלשון
תמיה כל כך אתה אוהב את הגוף שלך שאתה חושש לצער
הגוף גם לאחר מיתה.

קלט.

אמר לסוחר בכל יום תגזול שעה אחת ותתיישב את עצמך למה
באת לעולם ובמה אתה מבלה, ותלמוד לכל הפחות שעה
אחת, ובוזא נחא דהקובע עתים לתורה מפיר את התורה זה רק
למי שיש שעות ללמוד כל היום אבל סוחר טרוד מחוייב לגזול
שעה אחת.

קמ.

כשרבינו זצ"ל למד במדרש ואמר התיבות, אני בעל הבירה,
נפל פחד גדול על כל העומדים שהרגישו כולם שיש בעל
הבירה.

קמא.

היה מדבר שהגאונים רצו להביא משיח בדרך אחד ולא עלתה בידם, ואחר כך רצו בעלי התוספות ולא עלתה בידם ואחר כך רצו הפוסקים, ואחר כך המורים והצדיקים להביא בדרך אחרת ולא עלתה, וסיים ולי נראה שמשיח יבוא בזמן שבני ישראל יהיו טרודים מאוד במחשבתם מחמת דאגת פרנסה ויתבלבלו המוחות שלהם, אז יבוא משיח במהרה בימינו אמן.

קמב.

אמר לאברך אחד אשר לא היה לו טלית, מען הילט זיך אן מיט ארבע כנפות הארץ.

קמג.

החזרת הש"ץ הוא בשביל עם שבשדות, כוונתם על הנפטרים.

קמד.

אמר כי יותר מכ"ב שנה שאינו יודע מכבוד.

קמה.

אמר כשמראה לעצמו "פייג" יוכל להראות פייג לכל העולם.

קמו.

אמר התורה דברה בלשון קל וצח שקלל לחוה בעצב תלדי בנים, ביסורים מעט, ועל זה אמרו חכז"ל צ"ט פועות פועה היולדת למיתה ואחת לחיים, מכל שכן במקום שכתוב בתורה ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך עד היכן צריך למסור נפשו להשי"ת.

קמ"ז.

רבי לייבלע אייגר זצ"ל שאל לרבינו זצ"ל איזה תירוץ יאמר לזקנו רבי עקיבא אייגר זצ"ל על איחור זמן תפילה, ולזקינו

צריך לומר תירוץ שיהיה על פי דין ולא בדרך החסידות, ואמר שיאמר לזקיננו כי איתא ברמב"ם ז"ל שפועל שעושה אצל בעל הבית ומחדד הגרון כל היום דהחידוד הוא גם כן צורך למלאכה.

קמח.

לבעל המחבר ספר קב חן אמר רבינו זצ"ל תירוץ: דהתחלה שלו בזמנו, ומה אוכל לעשות שלא אוכל לגמור עד אחר הזמן.

קמט.

שאלו לרבינו זצ"ל למה לא נחשב נסיון ליצחק, והשיב בקצרה, דלא כתיב וה' נסה את יצחק, רק את אברהם.

קנ.

חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו, ואף על פי שנעשה זקן גם כן יחנוך עצמו תמיד.

קנא.

רבי הירש טאמאשאווער אמר בזה"ל: איך קען עדות זאגען אויף דעם קאצקער רבין אז ביז דיא לעצטע רגע האט ער געארבייט אין יודישקייט זא ווי א יונגער מאן וואס הייבט ערשט אהן צי טהוען אין יודישקייט.

קנב.

שאל לאנשים מטשעכאנאווי על דעת הרבי מטשעכאנאווי זצ"ל בענין הגזרה מהמלבושים שנתחדשה, השיבוהו כי דעתו שיהרג ועל יעבור, אמר להם היהודים לקחו זה כי מתחילה לבשו בראנדבאר קאפטן וסטראקעס, והתחילו לשנות, ואין צריך ליהרג.

קנג.

כאשר בא הרבי מפאריסאוו זצ"ל בפעם הראשונה לקאצק

שאל אותו מי הוא, והשיב שהוא נכד היהודי הקדוש והשיבו בקול בזה"ל חאטש דיא ווידער א מיוחס, והלך, ואחר כך שלח אחריו ודיבר עמו כל צרכו.

קנד.

הרב מפולטוסק דיבר עם רבינו זצ"ל לקרב את הגאון רבי יהושעלע קוטנער ז"ל, ענהו מי גרשו מזה, ובשביל שנגעו החסידים בהקאפעלוש אין צריך לברוח.

קנה.

הצדיקים המתנגדים עלינו לפעמים מועילים בתפילתם עבור חולה או עקרה, מחשבין שהם צדיקים ואין יודעין שהשי"ת שומע תפילת כל פה, אבל לעשות טובה אין איש בביתו להשיבו למקומו הראוי לו.

קנו.

כל אשר שבו מאיזביצא לקאצק הכירם ואמר מה אתם חושבים עלי, האם אני קומנקערער, ולא הוציאו שנתם ל"ע.

קנו.

חשבתי שיהיה רק ד' מאות איש ואלך אתם ביער לתת להם מן ויכירו כח מלכותו.

קנת.

לא יעץ לגרש בשביל בנים, אחד הפציר בו מאוד, השיבו אם תרצה בנים רשעים הגד, ומנע מזה.

קנט.

אמר לאחד מקודם צריך להיות סור מרע ואחר כך שונא רע, וכשתיגעו לבחינת ועשה טוב אזי נסייע לכם.

קס.

החידושי הרי"מ זצ"ל אמר עליו כי על פי עבודתו היה ראוי להיות לו כמה מאות תלמידים במדריגת לימוד בעל שם טוב, אלא ששלט העין מחמת הפומבי והגדלות.

קסא.

אל תיראו ממיתה גשמיות כי לבעבור נסות אתכם כי השי"ת רוצה להרים אתכם וזה בחיים אבל היראה תהיה לכם לבלתי תחטאו, מזה אתם צריכים לירא.

קסב.

אמר בשם היהודי זצ"ל הרופא לשבורי לב אם כן הוא בריא ומה זה מחבש לעצבותם, אך אף על פי ששברון לב גדול וחשוב אבל העצבות שבתוכו הוא הרע המעורב בטוב וזה קרוב ה' לשבורי לב ואת דכאי רוח שבתוכו יושיע.

קסג.

להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, שלא עשה שום תנועה מבחוק, אך שהיה הכל מבפנים בלב, כי התנועה החיצונה אינה דבקה כל כך, רק העיקר שיהיה צפון וגנוז בלב, וכן פירש על הפסוק וינועו ויעמדו מרחוק, ומשה יגש אל הערפל וינועו שעשו תנועות חיצוניות בגופם ומחמת זה ויעמדו מרחוק, אבל משה רבינו ע"ה נגש אל הערפל בלי שום תנועה.

קסד.

הון יוסיף רעים רבים, ודל מרעהו יפרד, חברים מועילים מאוד, וקנה לך חבר, ומחברי יותר מכולם, אבל כשרואה שנעשה רש מחבירו כי אינו מועיל לו מאומה יראה להפרד ממנו ולברוח, וזה כוונת הפסוק רעים רבים מוסיפים הון לאדם בתורה ועבודה, וכשרואה שנעשה רש מחבירו אז יפרד ממנו.

קסה.

הבו לה' בני אלים, כשאדם רוצה לעמוד להתפלל לפני הקב"ה מסתתמין טענותיו מחמת יראה, ושהוא יודע קטנותו ושפלותו שאינו עושה כלום מה שצריך לעשות כידוע ליודעי חן ובעלי נפש, אך זאת היא טענתו שהוא בני אלים בני אברהם יצחק ויעקב, ולכן צריך אתה לקבל תפילתי, וזה הבו לה' פירוש הזמנה, שהוא רוצה להזמין את עצמו לפני השי"ת, העצה הוא בני אלים שיאמר להקב"ה שהוא מבני אבות הקדושים.

קסו.

מפני שלא ברכו בתורה תחילה, ידוע שענין התורה שעל ידי זה יוכל לעבוד השי"ת דתלמוד גדול שמביא לידי מעשה ולא המדרש העיקר, התורה נקרא תחילה והמעשה נקרא סוף, וזה הפירוש שלא למדו תחילה לבוא אחר כך לידי מעשה, רק הלימוד היה אצלם תחילה וסוף ולא עסקו בעבודה, ומפני זה אבדה הארץ.

קסז.

מפני מה לא הרג משה את זמרי, דהנה משה רבינו ע"ה נקרא תורה שנמסרה למשה ככלה, משום הכי לא יכול להרוג את זמרי, כי הדין שאם בא לבית דין לשאול אין בית דין מורין להרוג, ומשה רבינו ע"ה הוא התורה, אבל פנחס שפיר עבד שהרגו דהוי כדיעבד ונמשח לכהן עבור זה.

קסח.

תמים תהיה עם ה' אלקיך, תיו רבתי, אמר רבינו זצ"ל על דרך הלצה כדי שכל העולם יוכל לכנוס בזו התיו לאפוקי הבעל גאה שהוא גדול יותר.

קסט.

זה אלי ואנוהו לשון נוה שאנן, אעשה דירתו בי.

קע.

ויחפור את בארות המים ויסתמום, בארות המים הם המדריגות, כי מים הוא תורה שחפר אופנים איך לעבוד השי"ת והעלה מרגניתא בידו, ויסתמום פלישתים פירוש שהם עשו מזה סתם שהיה סיבות שצריך להיות כן בעצמות ולא הבינו שהוא העמיק חידושים בעבודת השי"ת ועשו מזה סתם, והלך יצחק וחפר עוד הפעם הראה להם שהוא העמיק חידושים בעבודת הבורא.

קעא.

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, שכל אדם יעשה מקום מקדש שיכול לשכון שם השראת השכינה.

קעב.

לא יוכל העם לעלות, משה רבינו ע"ה לא יכול להבין שיעלה על דעת אחד מישראל לעבור את פי ה', ואמר לא יוכל כי אתה העדותה, והשיב לו הקב"ה לך רד, והפירוש רד מגדולתך כי שאר אנשים אינם נוהרים כל כך, ומשה רבינו ע"ה מרוב ענותנותו היה סבור שכל ישראל המה במדריגתו, כי לגבי משה יראה מילתא זוטרתי, אבל אחרים אינם כמותך, וצריכים עוד להתראה ולגבול.

קעג.

ודובר אמת בלבבו, ינהג את האמת בלבבו.

קעד.

והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים, שיכיר האדם בנפשו כי ה' הוא האלקים.

קעה.

ויקח מן הבא בידו מי שיקח מכל הבא בידו, ואינו מיישב עצמו אם טוב הוא אם לאו, אפילו הוא סבור שהיא מצוה אינו כן רק מגחה לעשו שהסט"א מתגבר ח"ו.

קעו.

אדון עולם אומרים אחר התפילה, שזה מורה שלא התפלל כלל עדיין כי לפי גדולתו הכל מעט, ולכן בא להורות שיתחיל עוד הפעם התפילה לספר שבחו כי מי יכול לספר שבחו.

קעז.

גדול הנהגה מיגיע כפו יותר מיראת שמים כי בעולם הזה רק בידי הקרוצים מחומר אבל מוחו למעלה שהוא איש אלקים, זה יותר גדול מיראת שמים לבדו בלא מלאכה.

קעת.

תורה לשמה, כי שם תורה שלומדת את האדם כי המאור שבה מחזירו למוטב, ואם לומד על מנת כן שרצונו בשעת לימודו לשמור ולעשות המצוות שבה, זאת נקראת תורה לשמה.

קעט.

יראת ה' טהורה עומדת לעד, אם עומדת לעד אז אנו יודעים שהיא טהורה, ואם לאו לא.

קפ.

על רבו של רש"י שהיה מכבד לפני ארון הקודש בזקנו, כוננתו שרוצה להיות אצל עצמו כמטאטא שאינו נחשב לכלום.

קפא.

פעם אחת היה בקאצק עולם גדול ודחקו את עצמם לחדר רבינו זצ"ל לקבל ברכת שלום, ופתאום פתח רבינו זצ"ל את

הדלת וקרא להרבי מסאכטשוב זצ"ל לחדרו, והראה בידו על העולם ואמר אין דער יוגענד האט דאס נישט געהאט קיין צוטריט צו מיר, און היינט וואס איז אויס מיר געווארן, זעה די זאלסט זיך חאטש אויסארבייטן בעסער.

קפב.

ובשופר גדול יתקע היינו אם איש צדיק גדול יתקע אף שקול דממה דקה ישמע גם כן מלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון.

קפג.

בימי בחרותי שיכולתי להביט בי פנימה לא היו יכולין לדבק בי חסידים כל כך.

קפד.

אחד התנצל לפניו שאין לו זכרון אמר ולא תתורו וסיפא למען תזכרו.

קפה.

אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, ווען נישט דער טאג וואס מיר האבען געקראגן חשיבות התורה פין היינטיגן מקבל זיין כמה יוסף איכא בשוקא, טהוט זיך מעהרען יוסיפליך גענוג אין דיא גאססען.

קפו.

רבינו זצ"ל שאל לרבי יצחק מווארקע זצ"ל מה ראה בטשערנאבל אמר לו כי ראה השולחן של הבעל שם טוב, אמר לו רבינו זצ"ל אתם ראיתם שולחן ישן כמו מאה שנים, רבי שלנו מראה אותנו תמיד דברים ישנים כששת אלפים שנה שהוא בריאת שמים וארץ, ומי בראם.

קפז.

רבינו זצ"ל דיבר עם אחד מחסידי טשרנובל אודות מנהגי חסידותם, ואמר לו עיקר חסידותם מה שהם נעורים כל הלילה של ערב שבת קודש, ובערב שבת קודש נותנים צדקה כפי כוחם, ובשבת קודש אומרים כל ספר תהילים, והשיבו, בקצק לא נוהג סדר זה, רק נעורים היו כל לילה, וצדקה היו נותנים בכל עת שיזדמן העני, ובכל עת שהיה להם מעות, ותהילים לא היה בכוחם לומר כולו בפעם אחת מה שדוד המלך ע"ה האט געהאדעוועט שבעים שנים, רק שהיו אומרים איזה מזמורים או איזה פסוקים בכוונה.

קפח.

כאשר הלך רבינו זצ"ל (או הרבי רבי בונם זצ"ל) פגע באמצע הדרך עשיר אשר היה רגיל עמו מנעוריו, וקרא אותו לישב עמו על העגלה, והעשיר היה מן החפשיים, ובעת שהיו יושבים היו מדברים דברי חכמה ומוסר, ובתוך הדברים היה שואל אותו רבינו זצ"ל "וויא האסטו דיין עולם הזה", ושחק העשיר ממנו, וכי אין רואה כבודו מה יש לי בבית ובשדה, שור וחמור וכל סגולת מלכים, אז השיב לו רבינו זצ"ל זה העולם הבא שלך אבל היכן יש לך עולם הזה שלך.

קפט.

רבינו זצ"ל שאל לחסיד אחד על מנהגו וענינו של צדיק אחד אשר היה סמוך לו, והשיבו שאומרים עליו שמראה מופתים נפלאים, ושאלו רבינו זצ"ל אם יכול להראות מופת לעשות איזה חסיד.

קצ.

הנוי והנצח לחי עולמים, כל הדברים היפים והנאים בעולם הזה יפים רק פעם ושתיים ושלוש, ואחר כך נאבד ממנו הזן והיופי, אבל דברים שהמה לחי עולמים הוא נוי נצחי.

קצא.

אמר כי בשעת דין תורה אם אחד בוכה גם הדמעות אלו נקראים שוחד.

קצב.

החסידים שלחו פתקאות לרבינו זצ"ל על ידי הרבי מגוסטינין זצ"ל, וכל הדרך היה הרבי מתפלל על כל האנשים האלו, וכשבא לפני רבינו זצ"ל הניח כל הפתקאות על השולחן, אז אמר לו: מה הבאת לי אויסגעבעטענע קוויטלאך.

קצג.

אמר לאחד שאמר לו תירוצים על איזה ענין, א תירוצין קען מען זאגען פאר א בורמיסטש, ואיך יכול לומר תירוצים לפני השי"ת שהוא בוחן כליות ולב.

קצד.

יגעתי ומצאתי תאמין, היינו אם יגעתי בתורה מצאתי אמונה, לא יגעתי בתורה ומצאתי אל תאמין.

קצה.

ג' דברים צריך אדם להיות, גיט געבוירן, צי ארבייטען אליין, צי האבען סייעתא דשמיא, והכל נשמע מפרשת ראה בנים אתם ובך בחר וגו'.

קצו.

רבינו זצ"ל אמר ג' דברים כיון המגיד מדובנא אל האמת, על פסוק לא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל, משל לב' סוחרים אחד הביא תכשיטין ואבנים טובות בתיבה קטנה, והשני הביא ברזל בארגז גדול, וצוה בעל התכשיטים לסבל להביא לו הסחורה לביתו, וכן עשה ושילם להסבל שכר מועט, אמר לו הסבל: שכר מועט בעד משא כבדה כזו, והבין הסוחר

שהחליף התיבות, והשיב לו אם כן הסחורה איננה שלי, כי בתיבה שלי אין כל כך טירחא ויגיעה, וזה פירוש הפסוק: אז דיא ווערסט מיד מיינסט דיא נישט מיך, ביי מיין סחורה ווערט מען נישט מיד.

קצו.

מחני נא מספרך, לשר אחד היה קרוב אשר גנב תמיד אוצרות המלך, והשר היה תמיד ממליץ בעדו, פעם אחת עשה גניבה ורציחה גדולה, ולא היה להשר פתחון פה להמליץ עליו, אז אמר השר להמלך להורידו מגדולתו שלא יהיה להגנב שום סמיכה עליו, ואז לא יגנוב, וזה מחני נא ולא יסמכו ישראל עלי כי אמליץ בעדם.

קצח.

ההמיר גוי אלקים והמה לא אלקים, חותן אחד אמר לחתנו שלא היה בקי במשא ומתן ליסע למקום פלוני שיש שם סוחרים גדולים ואין צריך בקיאות, רק אם ירצה לקנות ילך מקודם לחנות ויתודע המחיר, ויוכל לקנות אף וואגאן שלם בפחות וירוויח, ונסע להיריד והציעו לו הסרסורים וואגאן שופרות, וקנה בזול מאוד, ויצעק עליו חותנו, אמת שקנית בזול, אך שופר אחד די על שלושים שנה, ולא נוכל למכור, והגניחם במחסנו, אחרי זמן יעצו חותנו עוד הפעם ליסע ולקנות אך לא שופרות, וקנה וואגאן עצים לחצוץ שינים, מאה פעמים יותר זול מבחנות, ושוב צעק עליו חותנו, הלא סחורה זו לא תמכור אף בכל חיי מתושלח, והניח הסחורה במחסנו, ויקרא לסרסור אחד שימכור השופרות בכל מחיר אף בחילוף סחורה אחרת ולסרסור השני נתן העצים למכור גם כן אף בחילוף, והראשון לא ידע מהשני, והחליפו ביניהם השופרות להעצים, והיה כי הביאו להסוחר את החליפין, נתבהל כי ראה שאין לו שום עצה להתפטר מן הסחורות, ובא החתן בטענה: הלא הסרסורים בקיאים במסחר, וגם כן עשו חליפין כזה, השיבו

חותנו, שוטה, המה החליפו דבר שאינו בדבר שאינו, אבל אתה קנית במזומן שהיית יכול לקנות סחורה היותר יקרה, וקנית הבלים, וזה פירוש הפסוק ההמיר גוי אלקים כי המה ממירים דבר שאינו בדוגמתו, אבל אתם המרתם כבודו בדבר שאינו.

קצט.

כי כל שאור וכל דבש, נישט פויריש, נישט היימיש.

ר.

ויחר אף ה' במשה, מקודם היה משה ממאן לילך לפרעה, אך אחר כך שחרה גם במשה חרון אף של הקב"ה מה שישראל משועבדים במצרים, הלך לפדותם, וכן צריך להיות אצל כל צדיק מה שעושה בשביל כלל ישראל מחמת שבוער בו חרון אף של הקב"ה מה שישראל משועבדים תחת הסט"א ח"ו, ואז יוכל הצדיק לעשות להם טובה.

רא.

כאשר בא בפעם הראשונה רבי אהרן מזאויכאסט לקאצק אמר רבינו זצ"ל בקול רם "ברוך הבא" ואמרו לו הפירוש כי הור ר"ת אבא בן הינדא.

רב.

מתנגד שאל לרבינו זצ"ל מתי עושין תיקון חצות כי ראה שניער עד חצות ואחר כך אוכל סעודת הלילה, והשיבו: כי בעת שאומר ובנה ירושלים בברכת המזון שלאחר הסעודה אז הוא תיקון חצות שלו.

רג.

צדיק אחד שלח לרבינו זצ"ל לאמור שהוא גדול כל כך שמשיג עד הרקיע השביעי, והשיבו רבינו זצ"ל שהוא קטן כל

כך שכופין אצלו כל שבעה רקיעים.

רד.

אם אדם מדריך עצמו בשביל התורה יוכל ללמוד ממנו שיהיה איש יהודי באמת.

רה.

יגיע כפיך כי תאכל, ולא יגיע מחשבותיך ומוחקך.

רו.

אשרי העם יודעי תרועה אבל לא על ידי חטאים יהיה נשבר לבו, אך באור פניך יהלכון שהם קדושים ומכל מקום נשבר לבם בקרבם כמעשה רס"ג עם הסיגופים.

רי.

אם תשיב משבת רגליך, בשבת על כל פנים יניח בעבודת הבורא שלא יהא ברגילות כמצות אנשים מלומדה.

רח.

בכל דרכיך דעהו אפילו לדבר עבירה שמכח ידיעת שמו של השם כמו שנאמר כי בי חשק ואפלטתו כי ידע שמי, מזה ההתלהבות יפרוש עצמו מדבר עבירה.

רט.

אם תסיר שקוציך מפני לא תנוד, כי התנועות שעושה בשעת התפילה, לפי שטורדין אותו מחשבות שאינן נאות לכן הוא מתחזק כנגדם ועושה תנועות, אבל אם תסיר סנופך ממחשבותיך לא תצטרך לנוד את גופך.

ר"י.

אם יש גדולים בתורה המה מסייעים לעוסקים בעבודה, ושהם עוזרים זה את זה, ובאם ח"ו יחסר האחד גם השני יחסר.

ר"א.

מצינו בגמרא כמה פעמים על קושיא חמורה מריה דאברהם, שהיה הצד שכנגדו לחזור מדבריו מפניו, כמו שמצינו במדרש תאמר שבירה בלי מנהיג עד שנגלה אליו השי"ת ואמר לו אני הוא בעל הבירה, והוא קושיא ראשונה וחמורה למי שבא להכיר מציאות ה', לכן כל קושיא חמורה אנו מכנים בשם אברהם.

ר"ב.

השומר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אמוש מוחלין לו, שנאמר וגו' על תקרא מחללו אלא מחול לו, כי האדם המלא פשעים אי אפשר לו לשמור שבת כהלכתו, מחמת שהוא מרובה מאבות ותולדות ושבותים דרבנן אך אם תקרא מחול לו אז יהיה שומר שבת מחללו, וה' רגלי חסידיו ישמור.

ר"ג.

אם אדם הולך בדרך הישר, אין חושב ומטריד את מוחו במחשבות משא ומתן, רק עושה סיבה להחיות את נפשו.

ר"ד.

כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, אמר רחב"א ולר"י כאלו הקריב עולה בלא מנחות וזבח בלא נסכים, ושאלו לרבינו זצ"ל איך החסידים קורין קריאת שמע בבוקר בלי תפילין, והרי הם כמעיד וכו', ואמר: דלכאורה אמאי קאמר הגמרא אמר רחב"א ולא רחב"א אמר, רק לא בא לאפלוגי על עולא, רק לפרש דבריו, אימתי הוא כמעיד שקר רק הוא כאילו הקריב עולה בלא מנחה כלל, אבל הא קיימא לן אם הקריב המנחה אפילו לאחר זמן יצא ויש לו תמיד תשלומין,

וכן הדין בקריאת שמע אם לא הניח תפילין בכל אותו היום, אבל אם הניח תפילין אחר כך יצא.

רטו.

מדוע בלעם לא גייר את עצמו כיון שראה טובת ישראל באחרית הימים, מפני שאיתא באבות תלמידיו של בלעם הרשע גאים, וגר הוא מלשון מגריר גריר, ובלעם חפץ להיות ראש ועיקר.

רטז.

בראשונה כל מי שרוצה לתרום תורם, מעשה שהיו שניהם שוים, ודחף אחד את חברו, ולכאורה נראה בדורות האחרונים יותר מסירות נפש עד שבאו לידי סכנה, אך באמת בדורות הקודמים היו במעלות יותר שלא היה להם נפקא מינה כל כך מי יעשה העבודה ובלבד שתהיה נעשית ורצון העליון יהיה נשלם לו על ידי חברו, אבל בדורות אחר כך רצו כל אחד אשר דוקא הוא יעשה העבודה ולא אחר.

ריז.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, דאס איז די תורה וואס איך גיב אייך.

ריח.

חכם עדיף מנביא, דאס קלוגהייט איז א נביאות.

ריט.

המיתה היא לא כלום רק כמו שהולכין מחדר אל חדר ובחזרין בחדר היותר יפה.

רכ.

פעם אחת תקע התוקע, ודימה התוקע שלא תקע תקיעה אחת כראוי ותקע שנית, ואמר לו רבינו זצ"ל: מען מאהלט נישט

אמת ואמונה

מח

איבער די תקיעה.

רכא.

האזינו השמים, פארנעמטס הימליש.

רכב.

והיה עקב תשמעון, דער סוף וועט דאך זיין אז עטץ וועט מוזען
צי הערן, הערט גלייכער באלד צי.

רכג.

בא אתה וכל ביתך אל התיבה, די זאלסט אריין שינגען אין
ווארט, אין אריין גיין אין גאנצען אין ווארט מיט די רמ"ח
אברהם ושס"ה גידים.

רכד.

להנאתך ולטובתך, להנאתך לנשמה ולטובתך להגוף מהמצוה.

רכה.

והוא יושב פתח האוהל, אברהם אבינו ע"ה היה אצל עצמו כל
כך שפל, כי וירא אליו ה' השי"ת נראה אליו תמיד, והוא היה
חושב כי הוא יושב פתח האוהל והוא רחוק מזה.

רכו.

בא בימים ער איז מיטגעקומען מיט די טעג, כשם שהם תמימים
כך שנותיהם תמימים.

רכז.

ומותר אדם מן הבהמה אין, כי זאת היתרה שאדם חשוב יותר מן
הבהמה שהוא אצלו אין.

רכח.

שמע בקולי איעצך דער עיקר איז אין די עצה ציציהערן מיין קול.

רכט.

שאל לחסיד אחד מה מעשיו, ואמר שהוא אופה לחם, ואמר לו רבינו זצ"ל די ביסט בטוח פאר ברויט ווי לאנג די וועסט לעבין, וחי קרוב למאה שנים והיה לו פרנסה בריוח.

רל.

אמר יש לי חסידים שיכולים לרמז באצבע לשמים ולומר זה אלי ואנוהו.

רלא.

רבינו זצ"ל אמר על הרבי רבי בונם זצ"ל שהיה במדריגה מחיה מתים.

רלב.

לולא האמנתי לראות בטוב, לולא אותיות אלול, האמנתי גלויב איך לראות בטוב, יעדערער יוד זעהט ער זאל גיט זיין.

רלג.

והיה עקב תשמעון, והיה לשון שמחה, די שמחה וועט זיין אם תשמעון.

רלד.

כל התיבות והשיחות מרבינו זצ"ל יש ללמוד תלי תלי הלכות בנגלה ובנסתר אשר קשה לירד לעומקן.

רלה.

האדרת והאמונה לחי עולמים, אז מען איז שטארק אין דער

אמונה לעבט מען לאנג.

רלו.

צהר תעשה לתיבה, זאלסט אריינשיינען אין ווארט.

רלו.

רב אחד שאל את רבינו זצ"ל איך פסק הגר"א נגד הרמב"ם דמערבין בכמהין ופטירות, השיבו כי הגאון ידע מה שפסק, ועיין הרב בהגהת הגר"א עירובין, כי הוסיף תיבת "וכו" דמאי שנאמר בג' חוץ מכמהין ופטירות, הוא על הסיפא דהכל ניקח בכסף מעשר חוץ מכמהין ופטירות, ולא על בכל מערבין.

רלח.

רבינו זצ"ל היה לו תמיה גדולה ונפלאה כ"ב שנים ולא יכול לעמוד על דעתו, רק פעם אחת בערב שבת קודש בשמונה עשרה דמנחה נגלה אליו אליהו הנביא ז"ל ואמר לו על זה מאה מאה פירושם ותירוצים טובים בנגלה ונסתר, אשר אי אפשר לשום אדם לירד לעומקה של דבר, ורבינו זצ"ל תפס תיכף הכל במוחו וברעיונותיו הקדושים, הטהורים והצלולים.

רלט.

ויהי מקץ ימים ויבא קין, למה נאמר בלשון צער ולא בלשון והי' שמחה, זהו מחמת שהביא בסוף חייו מנחתו ועל ידי זה היה לו צער.

רמ.

לאן אתה הולך, שמור רגלך כאשר תלך.

רמא.

מתן בסתר יכפה אף, באם יש לאדם לאמר "גלייך ווערטיל" ואינו מוצאו לחוץ זה מתן בסתר.

רמב.

ר"י בורזינער שאל לרבינו זצ"ל אם לעקור דירתו מברזין ללאדו, והשיבו לא, אין לאדו איז בלויז דאזארעס אין קצבים, אחר פטירתו של רבינו זצ"ל שאל את החידושי הרי"מ זצ"ל אם להעתיק דירתו, והסכים, וסיפר לו כי רבינו זצ"ל אמר לו כנ"ל, ושתק איזה רגעים ואמר כי הצדק עם רבינו זצ"ל.

רמג.

ותקם את דברך כי צדיק אתה, די האסט מקיים געוועזן אזוי ווי די ביסט א צדיק, האסט געקענט מקיים זיין צישמעטערדיקערהייט, האסט די מקיים געוועזן צדיקדיקערהייט.

רמד.

פתח האוהל, פירש"י לראות עם יש עובר ושב ויכניסם לביתו, שאברהם אבינו ע"ה ישב בפתח האוהל כדי לראות אם יש עובר שאדם עובר עבירה ח"ו ושב ועושה תשובה תיכף על דבר העבירה שעבר ואחר כך להכניסם לביתו.

רמה.

אם דוד המלך ע"ה היה עושה כל ספר תהילים על הסדר היו יכולים להחיות מתים במאמר כל ספר תהילים.

רמו.

העתקת דירת האדם מעיר לעיר הוא ענין גדול מאוד, ואם הוא נשאל בזה הוא אצלו שאלה חמורה מאוד שהוא ענין העתקת שורש נשמתו כי מקומו של אדם למטה יש לו שורש למעלה.

רמז.

ויברך יעקב את פרעה, אם היה פרעה מקבל מן יעקב על כרחך לא היה יכול לשלוט עליו.

רמת.

בעשרה מכות שבאו על המצריים נתגלו העשרה מאמרות לישראל, מכל מכה מאמר אחד, בחושך נתגלה לישראל בחינת אור.

רמט.

בא אל פרעה, אצל הקב"ה אין שייך לך כי מלא כל הארץ כבודו.

רנ.

בכל המכות שהיה למצרים נפתח לישראל כנגדן בקדושה, וזה נגוף ורפוא, נגוף למצרים ובוזה עצמו היה רפוא לישראל.

רנא.

במכת חושך נסתלק ממצרים מאמר ויהי אור, ולעומתם זכו ישראל לאור שנברא ביום ראשון שאדם מביט בו מסוף העולם ועד סופו, וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא, וזה ולכל בני ישראל היה אור במושבותם.

רנב.

אליפז התמני שהיה אליפז בן עשו היתכן שיהיה נביא לאומות העולם שנאמר עליו בא על אשתו של שעיר החורי, והלא אשת איש היא מעבירות שנצטוו עליהן בני נח, ואמר שבאומות העולם אין זה מזיק להם לבואתם.

רנג.

צא בגיני הפירוש שיצא מדרגין שלו בכדי שיוכל לקבל גם אותו, דלפי מה שהיה משה רבינו ע"ה בדרגין גבוהין שלו לא היה ביכולתו של יתרו להגיע אליו, וכשיצא מדרגין שלו יהיה ביכולתו לדבק בו, ואחר כך כשיתעלה וישוב למדריגתו יהיה עליה גם לכל הנדבקין בו, וכן היה, ועל זה כתוב ויבואו

האווהלה לשון בהלו נרי.

רנד.

קודם הסתלקותו אמר כל מי שיניח את ראשו בתורה הנני ערב בעדו שיהיה ממנו בזה ובבא, ומה שהוא לייטישע מטושטשים, פירושו רגש ריקם, ילך לנוק' דתהומא רבא.

רנה.

מה שקורין לרבי גוטער יוד, היינו שהוא מבורר שהוא כולו טוב.

רנו.

כל המועדים נכללו בפורים.

רנז.

היתכן שפרשת אליעזר חביב לפני המקום יותר מתורתן של ישראל, ואמר אדרבא כי לפני בנו הקרוב אל לבו, ומבין כל רמזותיו די ברמזא בעלמא, אבל לפני איש זר צריכין לפרש, די ביסט א היימישער פארשטיי אויף א ווינק.

רנת.

ברש"י פרשת נצבים כביכול כאלו הקב"ה אוהו בכל אחד ואחד בידו ומעבירו מן הגלות, הפירוש שמבחין את כל אחד לבדו אם הוא ראוי בפני עצמו, ולא מצד הסתפחו לכלל, ושבת הוא גאולה, איך יתכן שיהיה הכלל כלו אחד, אך איתא במדרש כתוב אחד אומר לכלם בשם יקרא, וכתוב אחד אומר לכלם בשמות יקרא, אלא שהקב"ה רוצה לקראותם כאחד הוא קורא לכולם שם אחד וכשהוא קורא לכל אחד ואחד הוא קורא אותו מיכאל גבריאל.

רנט.

שמחה היא התפשטות קדושה.

רס.

נקל לגוף לסבול כל מיני סיגופים ועינויים מלסבול עול מלכות שמים.

רסא.

כבוד מלכות שמחת שמחת מלכותו, אין חסר לו כלום ואינו תופס אצלו שום דבר להעציבו, ועל כן כשראו יועצי המן וזרש אשתו אותו עצב, חששו שלא ירע זה בעיני אחשורוש, נתנו לו עצה יעשו עץ גבוה חמישים אמה שיהיה רואה אותו מבית המלך, וכאשר יביט בו ישמח לבבו, וזה ובא עם המלך שמח.

רסב.

ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה', היינו שקרבו והעמידו את עצמם לקבל המדריגות, ואמר להם משה, מדריגות אתם חפצים, עשו אתם את שלכם אותו יצר הרע העבירו מלבכם, ואז ממילא כאשר עשיתם, וירא אליכם כבוד ה'.

רסג.

מפתח של חי' הוא ביד ה' ואיך יומשך מזה טומאה, אך הטומאה בא אחר כך.

רסד.

עם הקנאה אדם נברא, ותאווה באה עם ההרגל וגידולו בה.

רסה.

קדושים תהיו איך נוכל לומר על בשר ודם שיהיה קדוש, אך מצד כי אני ה' אלקיכם.

רסו.

יש קדוש במעשים ויש קדוש במוח.

רסז.

ענין מלוכה לא היה נמצא בישראל, והיו צריכין ליקח זאת מעמון ומואב.

רסח.

אמר להעומדים לפניו וועט עטץ מיר פאלגין איז גיט, אויב נידשט וועל איך מיר אנטוען א מלבוש יראה וועט עטץ אנטלויפען אין מויזלעכער.

רסט.

ובקשתם גם כהונה, אף שאתם מבקשים אלקות, גם כהונה, גם תחפצו להיות שרים.

רע.

בשבת של נישואין של אחד אמר: עס האט ביי מיר גאר נישט קיין פנים פין סעודה נישואין.

רעא.

סיפר הרבי מסאכטשוב זצ"ל, שכאשר היה בנעוריו חלש ורוקק דם ל"ע, לקחהו רבינו זצ"ל בראש השנה להיות מתפלל עמו בחדרו שעל יד בית המדרש הגדול, וראה אותו מתפלל שמונה עשרה בראש השנה ברכות ותקיעות בלי שום תנועה והתפעלות אלא שהיו פניו בוערות כלפידים.

רעב.

בדבר המדרש שהפסיק בענין פנחס ואומר 'פקד ה' אלקי הרוחות, וחזר לענין פנחס, אמר: שמשו ראה אז דער יונגער מאן געראעט חשב שזה הוא, (ראה פנחס מצליח והולך

חשב שזה הוא האיש על העדה).

רעג.

הכל הוא ניסים שנעשו לישראל בגלות, ואין איש מבין בהם כמ"ש לעושה נפלאות גדולות לבדו, שאין מבין בהם אלא הקב"ה בלבדו, והם נכתבים בשמים, ועתיד להיות מהם ספר.

רעד.

אדמו"ר השפת אמת זצ"ל אמר על רבינו זצ"ל מה אתה מדבר ממנו, א מלאך האט זיך ארים געדרייט בעולם הזה.

רעה.

בעת חתונת בנו רבי משה'ל זצ"ל היה זמן רב עד שיצא רבינו זצ"ל מחדרו לחופה, וכאשר בא לחופה שאל להעולם מה הפירוש של המתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה וכו' ושום איש לא השיבו, אמר הפירוש: כי בזמן שיש שלום למלכות צריכים להתפלל שלא יגזרו גזרות רעות כי בעת מלחמה המה טרודים.

רעו.

סיפר רבינו זצ"ל שבימי קטנותו היתה גזירה במדינות שלא לישא אשה טרם שידע שפת המלכות על כן היה אז המנהג ללמד את הקטנים לשון ההוא, והוא היה משגיח על עצמו שלא יזיק לו.

רעז.

ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, חכם נקרא שכל דעות התורה הן אצלו מותאמין יחדיו, וזה נקרא תפילת ציבור שאינה חוזרת ריקם.

רעח.

סיפרו לרבינו זצ"ל, כי הרבי מווארקע זצ"ל הגיד בזוהר הקדוש בשנת ת"ר יתפתחון תרעין דחכמתא, שכן היה, אלא באשר היה ישראל בלתי ראויין לה נמסרה החכמה לחיצונים, ומזה בא שמאז נתחדש להם הרבה חכמה בחכמת הטבע, וקילס רבינו זצ"ל ואמר להמספר כ"כ מרגינתא טבא היה בידך וזה איזה ימים שהנך פה ולא הגדת לי.

רעט.

בערך כ' שנים היה מסוגר וגם בשבתות וימים טובים לא בא אל השולחן, ולפרקים פתח את הדלת בחדר קדשו לפני הנאספים והיה לבוש בטלית קטן בלי מלבוש העליון, ומראהו כמלאך אלקים נורא מאוד, ודיבר איזה תיבות בקול גדול ונורא וכ"פ היו תוכחה יורדים חדרי בטן, ואימה גדולה נפלה על פני הנאספים ויברחו לחוץ.

רפ.

פעם אחת דיבר עם חסיד אחד כשהיה לבוש טלית קטן וקאפעל, ושאל אותו אם מכיר את החידושי הרי"מ, ותיכף הלך לחדרו ושהה שם איזה רגעים ובא חזרה כשהוא לבוש בלבוש העליון, וחגור בחגורה וספאדיק על ראשו, ואמר אין זה דרך ארץ לדבר ממנו בלי מלבושי כבוד.

רפא.

החידושי הרי"מ זצ"ל לקח אתו שני נכדיו לקאצק, והיה כפור וקור גדול, ושאלהו אחד, וכי חסר להם חסידות כל כך כעת, וענהו בשחוק קל על פניו, כדאי הנסיעה הקשה, לאזען זיי אנקיקען א וואהרען יוד.

רפב.

רבינו זצ"ל אמר לחתנו הסאכאטשאווער רבי זצ"ל על החידושי

הרי"מ: ודאי כן הוא שהוא שר התורה, אתה סובר שהנך עלוי, ללמוד ממנו, באיזה אופן הולכים אל הגמרא ללמוד אותה, אנחנו רואים את השם הוי"ה ב"ה אחר לימודנו, אבל הוא אינו מתחיל ללמוד קודם שרואה את השם הוי"ה ב"ה נגד עיניו, לכן כל לימודו בקדושה ובטהרה הלואי שלא יבושו אצלינו זרעינו.

רפג.

החידושי הרי"מ אמר: כי רואה בטומאשוב לקנות עוד אמת.

רפד.

החידושי הרי"מ זצ"ל הראה לרבינו זצ"ל חיבור ארוך על חושן משפט יקר מאוד ועיין בו זמן רב, ואחר כך אמר לו החיבור הוא באמת דבר יקר, אבל הוא חושש כי אם יודפס יעזוב העולם את הלימוד בש"ך ולכן דעתו לבער את החיבור מן העולם, כי אין זה מן היושר שחיבור מאוחר כזה ידחה חיבור הש"ך אשר למד תורה לשמה ביגיעה והתמדה, ואמר אחר כך החידושי הרי"מ לר"מ תדע כי כל הון לא ישוה בעיני נגד החיבור היקר הזה, אבל מצוה לשמוע דברי חכמים, והבעיר אש בזריזות נפלאה, ונתן החיבור על האש עד שנשרף, אחר כך היה ר"מ בקאצק, שאל אותו רבינו זצ"ל מה עשה החידושי הרי"מ עם החיבור, וסיפר לו הכל, ואמר לו רבינו זצ"ל יש להתפלא על אדם גדול כזה ועל מדת טוב עין אשר בקרבו, כי זה ענין גדול פעל לנפשו לבטל רצונו מפני רצוני, ולשרוף חיבור כסה שנכתב שם דברי תורה יקרים ואמיתיים על דרך האמת לשמה בלי שום פניה, ותדע כי אור תורתו מתחיל כעת לזרוח ויאיר ממש כל העולם בחכמת תורתו כי חידושי יתקבלו בכל העולם.

רפה.

רבי אבא טשעכאנאווער סיפר כי בעת אשר החליטו החידושי הרי"מ זצ"ל והרבי מטשעכאנאווי זצ"ל על אודות הגזירה של

המלבושים אשר זה הוא כמו להעביר על דת, וצריך למסור נפשו, והוא נזע אז לקאצק, ושאל רבינו זצ"ל מה נשמע אצלכם בדבר הגזירה החדשה, ומה אומר הרב שלכם, והאין פסק ההלכה, והשיב לו כי הרב נסע לווארשא להתיישב בענין זה עם החידושי הרי"מ, ושאלו מה החליטו ורבי אבא נפחד מלהשיב, וצעק עליו רבינו זצ"ל למה אינך משיב, ואמר שדעת שניהם נשתנו שצריכים למסור נפשם, ואז אחז רבינו זצ"ל בידו את קצה זקנו, וצעק בקול גדול, כך פסקו ההלכה, הם עינו בסוגיא ההיא, וראו שם הדין הזה איך האב אויך אמאל אריין געקוקט אין א ספר, איך האב אויך א ידיעה אין די קליינע אותיות, ולא ראיתי שם דין זה של יורג ולא יעבור, שני גדולים יפקירו דמם של ישראל הלא נכון יותר שגדולים כאלו לאזין זיי א קוועטש געבין דעם כלל ישראל ותבוא הגאולה.

רפו.

רבי אבא טשעכאנאווער סיפר כי בכל פעם שבא לקאצק שאלו רבינו זצ"ל מה שלום הרב שלכם, פעם אחת אמר לו אמור להרב שלכם, האם האברך בקאפעל שדיבר עמו בפשיסחא לא היה הצדק אתו, וסיפר אחר כך דברי רבינו זצ"ל להרבי מטשעכאנאווי, כאשר נסע עוד הפעם לקאצק ונפרד מהרבי מטשעכאנאווי צוהו לאמור לרבינו זצ"ל חדשות לא אוכל לקבל, והישנות חבל לי לשכוח, כאשר סיפר זאת לרבינו זצ"ל שאלו כמה שני חייו של הרב שלכם ואמר לו שבעים, ואמר רבינו זצ"ל מה שבעים שנה לאיש כזה, לכל הפחות תשעים, בנסעו אחר כך לקאצק שאלו רבינו זצ"ל על שלום הרב, ואמר כי נפטרה הרבנית, ושאלו אם ראה מה עשה אז הרב, ואמר לו כי נטל מלבוש מארגז המלבושים שלה ותלה בארגזו, ואמר וירש אותה מצות עשה, והשתאה רבינו זצ"ל על זה.

רפז.

החידושי הרי"מ זצ"ל אמר הרבי רבי בונם זצ"ל הנהיג את העולם באהבה, ורבינו זצ"ל הנהיגם ביראה, ואני מנהיגם בתורה.

רפת.

בעת התנאים עם בנו רבי בנימין זצ"ל בהזמן שהיה רבינו סגור ומסוגר אמר כי חושב בעצמו לבוא לבית המדרש, וכאשר ישבו כבר כולם אצל השולחן גם החידושי הרי"מ זצ"ל ובנו המחותן והחתן, ולא פתח עדיין הפתח והיה להרבנית צער גדול, ונכנסה וסיפרה לרבינו עגמת נפשה, אז הוציא רבינו אנחה גדולה מתוך לבו, אוי מיר זעהן נישט קיין אריכת ימים פאר אונזער טיירען מחותן.

רפט.

בזמן הסגירה בא החידושי הרי"מ עם בנו, והמשמש ר' פייבל נכנס להזכיר כי החידושי הרי"מ בא, ואחר איזה שעות נכנס החידושי הרי"מ עם בנו, ונשארו שם איזה זמן, אחקי צאתם קרא רבינו זצ"ל את ר' פייבל וצעק עליו בקול מדוע לא הודיעו מביאת הרב רבי אברהם מרדכי זצ"ל, והתנצל ר' פייבל כי חשב שדי בזה שהזכיר ביאת החידושי הרי"מ, אז ענה רבינו עה א מחותן איז גאר עפּיס אנדערש, פאר איין מחותן קומט אהן צי טוען אנדערע מלבושים.

רצ.

בעת החופה כבר עמדו החתן והכלה תחת החופה עם כל הרבנים איזה שעות, והקור היה גדול מאוד, אחר זמן רב בא לחופה והשיב לכולם בסבר פנים יפות, ואחר כך אמר להחידושי הרי"מ זצ"ל ולבנו רבי דוד זצ"ל, בודאי היה לפלא בעיניכם מה שלא באתי תיכף להחופה, ומחוייב אני לומר לכם טעם הדבר היות הזמנתי את ידידי היקר רבי יצחק ווארקער

זצ"ל לבוא אל שמחתי, ובא אלי קודם החופה, ואיך יכולתי להפרד מחבר כזה ולצאת מהחדר כל זמן שהוא היה כאן.

רצא.

בכל פעם שבא הרבי מסטריקאווי זצ"ל לקאצק הוכרח לומר חידושי תורה מאביו זצ"ל, פעם אחת לא היה לו מה להגיד, צוה שיסע במכוון לאביו ויביא מאתו חידושי תורה וכן עשה, כאשר נסע דרך ווארשא היה אצל החידושי הרי"מ וסיפר לו, וכאשר נסע בחזרה היה אצל החידושי הרי"מ, ואמר לו החידושי הרי"מ כי לדעתו יהנה רבינו מהחידושי תורה אשר נאמרו בהשכל ודעת, כאשר בא לקאצק והציע לפניו את החידושי תורה דחה את כל פלפולו, בחזרתו היה אצל החידושי הרי"מ וסיפר לו הכל, עמד החידושי הרי"מ משתומם כשעה חדא, ואחר כך אמר בזה"ל: מה זה תמיהא הלא מה שאנחנו מוכרחים לייגע כל היום הוא סוקר בסקירה אחת.

רצב.

החידושי הרי"מ זצ"ל אמר עליו הגם שאמרו חז"ל אסור להטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים, ואם תשאלו הלא רבינו זצ"ל הטיל אימה, אבל הוא היה כולו לשם שמים.

רצג.

בעת נשואי בנו רבי משה ירוחם זצ"ל קודם החופה ורבינו זצ"ל היה לבוש עדיין בגדי חול, והזכירו ר' פייבל ונתן עליהם בקול אם איטשע גערער עושה חתונה לבתו צריך אני ללבוש שטריימעל, ואמרו לו כי כבר מוכן הכל, והעמידו את החופה והמתינו יותר משני שעות, נכנס החידושי הרי"מ לחדרו, ואמר שממתינים כבר החתן והכלה והמחותנים תחת החופה, אז עמד ללכת להחופה, ואמר להחידושי הרי"מ הנני מחפש אריכות ימים בעד בני משהלי אבל איני מוצא.

רצד.

סיפר הרבי מאלכסנדר כי חלם לו פעם שהנהו בטאמשוב, ורבינו זצ"ל יושב על כסאו, ואחורי הכסא עומד הרבי רבי בונם זצ"ל ורץ אליו בבכיה רבה, וצעק אנה הניח רבי אותי, ורמוז לו באצבעו על רבינו זצ"ל, ונתעורר משנתו ותיכף נסע לטאמאשוב וכשנכנס אליו אמר לו רבינו זצ"ל אבל כעת הנך יודע מי הוא הרבי אחר פשיסחא ומאז קבלו לרבו.

רצה.

כאשר בא השמועה לווארשא כי מצבו של רבינו זצ"ל מסוכן, הפליג החידושי הרי"מ זצ"ל לספר שבחים גדולים ונוראים ממנו כי אין בנמצא יהודי אמיתי כמו זה ולדעתו שהוא גדול במדריגה שלו כמו הבעל שם טוב.

רצו.

ב"ה יום ה' עש"ק פ' יתרו פק"ח לפ"ק פה טאמשוב החיים והשלום וברכה וכ"ט לכבוד ידיד ישראל וידיד נפשי אהוב לבי הרב הגאון החריף בכל מושכל מו"ה יצחק מאיר נ"י ויזרח.

לא אוכל עוד להתאפק ולחריש כי מאד יחרד לבי על אש לא הגיעני ממנו מכתב זה כמשלש חדשים, ועגמה נפשי מאד בשבת בדד גם בתוך רעים האהובים כי לא המה ינחמוני מהגיון לבבי, וכאשר הייתי באמנה אתו בהיותי בווארשא, כן גם עתה, כל הנשאים מפשיסחא אנשי אדומו"ר נבג"מ לבד מהצעירים אשר מבוקש עז בלבבם להאיר להם מחשיכה המה נשארו באמונתם, והנשאים המה הבל, לבד אליו נשאתי נפשי לנחמני במכתבו ממעמדו, ביום... וארא, ערכת אליו מכתב ותשובתו עוד לא ראיתי, ע"כ מבוקשי לנחמני במכתבו, גם מכאב הצדדים לא אוכל לשבת על מקום זמן מסוים, וזה לי לצער גדול והדעת נעדרת, הנה דאגתי על ידידי אם איננו מעט פרום מחמת הבדידות, כל המו"מ משונאי יצא מלבבי,

האמת אגיד ולא אבוש כי יוכל להיות זמנים אשר אין בידינו לשלם על הפאסט, ואם לא זאת לא כחדתי מכתבי לימים ארוכים, כ"ד אוהב נפשו נפש ידידי הרוצה להתנחם בנחמתו בכ"ט עולמים.

מנחם מענדיל מטאמשוב

שלום לידידנו הרבני מו"ה יוסיל נ"י ותאמר שלום לידיד נפשי מו"ה אלעזר נ"י.

רצו.

החידושי הרי"מ זצ"ל דיבר על לב רבי פייבל מגריצא זצ"ל והרב זישא משעדליץ זצ"ל ליסע לטאמשוב, אבל אחרי זמן נתראו עם החידושי הרי"מ זצ"ל ואמרו לו כי התבוננו היטב ונוכחו לדעת כי טאמשוב הוא ענין מהרש"א בלי גמרא ולית כל מוחא סביל דא.

רצח.

בעת שהציעו לפני רבינו זצ"ל השידוך עם גיסתו של החידושי הרי"מ זצ"ל, אמר החידושי הרי"מ כי הרבי מפשיסחא זצ"ל הגיד על גיסתו הבתולה שפתוחים עבודה כל השבעה רקיעים, והבטיח שיהיה לה בעל תלמיד חכם וצדיק, והוא חושב כי בוודאי היה כוונתו זצ"ל על רבינו זצ"ל, ולכן קרוב לוודאי שרבינו יסכים לזה, והציעו לפניו השידוך והוטב בעיניו ושלח את רבי הירש טאמאשאווער עם כח הרשאה לווארשא לראות אם המדוברת אינה בעלת מום ויגמור הדבר, וכאשר הוסכם בשאלת פיה ואמרה הן שבעיקר הדבר היא מרוצה, אבל תנאי קודם למעשה שקודם הגמר ברצונה שאחותה תדבר עם רבינו איזה דיבורים, רבי הירש טאמאשאווער הציע המבוקש לפני רבינו זצ"ל והסכים לזה, ונכנסה אחותה ואמרה כי בדעת אחותה להסכים אבל היות ששמעה כי לאחר הולדת בנו הרב הצדיק רבי דוד זצ"ל נעשה פרוש מאשתו מאז עד יום מותה לכן מבקשת ממנו שיבטיח לה שתלד ממנו

בנים זש"ק עוסקים בתורה ובמצות, כשמוע רבינו זצ"ל עמד תפוש ברעיוניו בערך עשרה מינוטין, ופתאום נתעורר ואמר לה שהוא מבטיח לה שתלד ממנו בנים והוא בעצמו יובילם תחת חופתם ונגמר השידוך, ביום החופה קרא רבינו זצ"ל להחידושי הרי"מ זצ"ל ואמר לו הנה חז"ל אמרו: האומר לאשה התקדשי לי על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלב, וזה שייך רק בסתם צדיק, אבל אם חושבת האשה שהמקדש הוא רבי ואם כן אין קידושי קידושין, והכלה בודאי מחזקת אותי לרבי, ובאמת אין הדבר כן, ומה לעשות לה, והשיב החידושי הרי"מ זצ"ל: כי לדעתו אין שום חשש, כי מפני מה הכלה מחזיקו כן מפני שהעולם מחזיקין אותו לרבי, והם לא יחשבו מחשבה אחרת, ותמיד יחזיקו אותו לרבי, וקבל דבריו, וצוה להכין החופה, ואחר כך נכנס לחדרו, ושמעו שאומר כמה פסוקים תהלים בגניחות רבות וארוכות, ואחר כך פתח חדרו, ואמר לילך להחופה, אחר החופה כשנכנס בחדר מיוחד הוחילו זמן מרובה, ואמר החידושי הרי"מ לאשתו שאי אפשר להמתין יותר, ונכנסה לחדר היחוד ונבהלה בראותה אחותה מתעלפת, ורבינו זצ"ל הולך בחדר הלך ושוב, והיא מגודל הפחד התחילה לצעוק אז עמד רבינו זצ"ל וניגש להכלה ואמר לה למה לא תקום לישיב ולאכול, ותיכף שב רוחה אליה.

רצט.

וירא שלא יהרוג אחרים, כוונתו על רבי מאיר בעל הנס שקראוהו חז"ל בשם אחרים, אשר רצו השונאים להרגו, הרגיש יעקב אבינו ע"ה צער של צדיק זה.

ש.

וישאלהו לאמור מה תבקש, המלאך לימד את יוסף שיאמר ויחזור ויאמר תמיד את מבוקשו, ודאי לא דבר קטן הוא ירידה זו מבית תלמיד של יעקב אבינו ע"ה עד בין מצרים שטופי זימה, הזהירו שיזכור תמיד את מבוקשו הקבוע בו ועל ידי זה חזר

לקדמותו.

שא.

המהר"ל אומר כאשר נתעורר בלב יעקב אבינו ע"ה אהבה ושמחה עצומה ליוסף, לקח אותה האהבה לעבודת השי"ת, ורבינו זצ"ל אמר: זאת דבר קטן למעלת קדושת האבות ז"ל.

שב.

רבינו זצ"ל אמר להרבי מאלכסנדר זצ"ל לולא שיש לו לדבר עם אנשים לא היה צריך לאכול, וחיות מהתורה הקדושה היה די לו, ושאל אותו אם גם הוא כן.

שג.

מה שמקשין על קושית התוס' למה לי פסוק שאין יוצאין במצה של טבל דהוי מצוה הבא בעבירה, הלא נצרך על כפאו ואכל מצה שלא נחשב עבירה, ואמר רבינו זצ"ל עם דברי הרמב"ם על כופין אותו שיאמר רוצה אני, מפני שנפש ישראל רוצה לעשות מצוה רק הגוף מעכב, ובכפיה מתרצה הגוף ונקרא לרצונו, מה שאין כן כשמעורבת עבירה בדבר אין הנפש רוצה באכילה זו מצד העבירה.

שד.

רבינו זצ"ל שיבח פירוש רבי חיים ויטאל בשם האר"י למה הוצרך לצוות שיביאו הטף במצות הקהל, הלא אם יבואו האנשים והנשים יוכרחו ליקח הטף, אלא שיהיה מצוה ויקבלו שכר על זה.

שה.

אמר רב חסא שבאת לחסות תחת כנפיו, אמר רבינו זצ"ל שעיקר הוא הלקיחה הראשונה שזה נותן כח על השאר גם כן, כשאדם קם בבוקר ונותן שבח להשי"ת על החזרת הנשמה,

ומקבל עליו עול מלכות שמים בכל לבו ורצונו לעשות רק רצון השי"ת כל היום על ידי זה נותן קרדושה גם לשאר היום.

שו.

הוטב בעיני רבינו זצ"ל מאמר הרבי ממאגלניצא זצ"ל על הפסוק וישלח אברהם את ידו כי ידיו כפותים תחת עול מלכות שמים ומיאנה ידו ליקח המאכלת, והוצרך להגביר כח ידיו ליקח המאכלת.

שז.

צריך כל אחד לייגע בפרשת הגלות וגאולה דמצרים שהיתה הכנה על כל הגליות דכלל ישראל, גם כל פרט יכול ליקח לימוד איך יעבור.

שח.

אם יום או יומים יעמוד לא יוקם כי כספו הוא, כשהאדון מכהו שבאותו יום מת בלי ספק מתיאש ממנו, זה כמו המפקיר עבדו יצא לחירות, וברגע אשר מכהו שיש בו כדי להמית נעשה בן חורין לפיכך נתחייב כמו בבן חורין, מה שאין כן כשלא הרגו לא הפקירו וכספו הוא.

שט.

מבית ומבחוץ תצפנו, חז"ל אמרו ג' ארונות עשה בצלאל נתן של עץ בתוך של זהב, ושל זהב בתוך של עץ, והכתוב מקדים מבית ואחר כך מבחוץ, היה להקדים של זהב תוך של עץ ואחר כך הציפוי של חוץ, אך כוונת הכתוב מבית על של זהב שהיה צפיותו בפנימית שלו, ובארון של זהב שנתן תוך של עץ היה הציפוי על צד חוץ שלו.

שי.

הקב"ה נטל אמת והשליכו ארצה, ותשלך אמת ארצה, ואינו

מובן אף אם השליך אמת אף השלום טוען אל יברא דכולא קטטה, אך הענין מחלוקת לשם שמים זה האומר זה הדרך האמת, וזה אומר באופן אחר, אבער אז מען ווארפט אוועק דעם אמת ווערט ממילא שלום.

שיא.

לכאורה כיון שהיה אמת ושלום נגד צדק וחסד, מדוע לא השליך הקב"ה השלום לארץ, ונשאר רק אמת כנגד חסד וצדק, ואמר רבינו זצ"ל: כי רוב לא יכול להיות רק כנגד טענת השלום, אבל נגד האמת שטוען אל יברא כי כולו שקרים לא יועילו טענת הצדק והחסד.

שיב.

ויניחיהו בגן עדן ר"נ אמר פתה אותו, המד"א קחו עמכם דברים, לולי הפיתוי היה אדם מסרב יען כי מזליה חזא שלא יהיה דבר של קיימא, ויענש עוד יותר שגם בגן עדן לא נשמר מהיצר הרע, לכן פתהו השי"ת כדי שעל ידי זה יכיר חסרונו וישוב להשי"ת.

שיג.

דרך ארץ קדמה לתורה, כמו הקדמה לספר לידע מהות הספר כמו כן מתוך התנהגות דרך ארץ של אדם ניכר מהות התורה שלו.

שיד.

הבל הביא גם הוא, ביטל את עצמו לגמרי להשי"ת.

שטו.

גדול עוני מנשוא, והוא באמת עון גדול, אך אחרי שגזר עליו נע ונד לא היה יכול לעשות תשובה, והיה החטא עוד יותר וביקש מהשי"ת שימחול לו הנע ונד כדי שיוכל לשוב.

שטז.

חנוך קל בדעתו לשוב ולהרשיע כי היה אצלו קל לדבר
למרשיע להשיבו מדרכו הרעה ותוכל על ידי זה להתבטל
הבחירה, לכן סלקו הקב"ה קודם זמנו.

שיז.

בן מ"ח שנה הכיר אברהם אבינו את בוראו, כל מ"ח שנה היה
הולך וחוקר בענין הכרתו יתברך, עד שכשהגיע לשנת מ"ח
הכיר את בוראו ממש.

שית.

והיה ברכה בך חותמים כי ג' עמודים שהעולם עומד עליהן
תורה עבודה וגמילת חסדים, כנגד ג' אבות, גמילת חסדים הוא
אברהם, ולעת קץ תתמעט תורה ועבודה כנגד דורות
הקודמים, ותתרבה גמילת חסדים בעולם, וזה בך חותמין
כמ"ש ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה.

שיט.

רש"י בשם מדרש אגדה מקצתן שלא היו מאמינים בנס מאור
כשדים, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו למפרע, והרמב"ן
הקשה אם לא יאמינו באור כשדים לא יאמינו גם בזה, אך בנס
של אור כשדים הכל ראו ולא שייך אמונה, רק כאשר ניצל
מלך סדום היה מקום לטעות כי הנס לא היה בשביל מס"נ של
אברהם כי המלך סדום גם כן ניצל בנס, לכן מי שהיה מאמין
בנס אברהם שהוא מהשי"ת נקרא מאמין, וזהו כיון שיצא מלך
סדום מן החמר האמינו בנס אברהם למפרע.

שכ.

מדרש תנחומא נסיון אחרון כנסיון ראשון, לך לך מארצך
וממולדתך לך לך אל ארץ המוריה, וצריך לתלות הקטן
בגדול, אך העקידה היתה רק לשעה, ולך לך מארצך היינו

ממה שהיה רגיל ממולדתו בטבע, ומבית אביו, וזה באמת קשה מכל הנסיונות.

שכא.

אבקת רוכל מפליג בפורעניות ויסורין בשני ימות המשיח, אמר רבינו זצ"ל: המחבר צריך לעשות רצון המקום אבל אין המקום צריך לעשות רצון המחבר.

שכב.

ויעתר לו ולא לה, והלא שניהם נענו, אך שניהם ידעו כי יהיו שני גוים אחד צדיק ואחד רשע, ויצחק ביקש על הצדיק שיהיה בשלימות הגמור אף כי על ידי זה השני יהיה רשע גמור, ורבקה היתה מבקשת שהרשע לא יהיה גמור אף שעל ידי זה לא יהיה הצדיק בשלימות, ולפיכך אינו דומה תפילת צדיק על בן צדיק לתפילת צדיק על בן רשע.

שכג.

ויפגע במקום בג' כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום אבותי ולא התפללתי, כד יהיב דעתיה למיחזר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום, מדוע לא התפלל מקודם בזה המוריה, אך כאשר יעקב הכיר גודל הקדושה שזרחה שם על ידי תפילת אבותיו, והחזיק את עצמו לקטן ואינו ראוי להתפלל, אחר כך כשעקר מן המקום נתיישב מאחר שאין איש אחר שיחזיק הקדושה מאבותיו, ויהיב דעתיה למהדר קפצה לו הארץ.

שכד.

החידושי הרי"מ זצ"ל אמר על רבינו זצ"ל כי חידושי תורתו נאמרים בעומק גדול הפלא ופלא על צד האמת לאמיתו, אמר פעם על רבינו זצ"ל זאת ידעתי מכבר שהוא עמקן נורא אבל עמוק עמוק לא ידעתי עד עכשיו.

שכה.

פעם אחת כאשר היה שם הרבי מגור זצ"ל והרבי מאלכסנדר זצ"ל והרעים עליהם וכי כך הוא דרך הלימוד, וכך לומדים התורה הקדושה, זה דוחה וזה מסכים, והתחיל בעצמו ליישב רמב"ם חמור, והגיד י"ג חילוקים, הרבי מסאכטשוב לא היה יכול לתפוס במוחו רק עד שש או שבע והחידושי הרי"מ עד עשרה חילוקים, והאחרונים גם הוא לא הבין, כי היו עמוקים וחדים למאוד.

שכו.

מדרש תנחומא, רחל תפסה בשתיקה, עמדה זרעה בשתיקה, היינו שכל מעשיה היו בהסתר גמור שלא ירגיש שום אדם, וממילא זרעה גם כן הלכה בדרכיה בהסתר.

שכז.

מדוע לא אמרה תורה נסה את יוסף כמו באברהם אבינו ע"ה כי העבודה של יוסף היתה בהצנע, ועיני בני אדם מסלסל בשערו, ואברהם אבינו ע"ה כל מעשיו היו לפרסם אלוקותו, לכן נאמר בו ענין נסיון שהוא דבר מפורסם כמו על ההרים אשא נסי.

שכח.

חרב ביום וקרח בלילה, ההתלהבות ביום היה משום דקרח בלילה.

שכט.

ויפגעו בו מלאכי אלקים לשון תפילה שמי שהולך בדרך התורה אפילו מלאכי אלקים, מלאכי דין מבקשים עליו רחמים.

של.

וישלח יעקב מלאכים לפניו שילכו מאתו כי אין צריך לעזרתם

כי השם ב"ה יוכל לעזור בלי בלאכים בלי סיבה.

שלא.

רבינו זצ"ל אמר להרבי מסטריקאוו זצ"ל בשבת הגם כי כלי שמלאכתו להיתר כגון כף וסכין מותר לטלטל בשבת אבל משום כבוד קדושת שבת נזהר בעת שאין צריך להכלי שלא לטלטלו בידיו.

שלב.

בליל שבת קודש אחר הקידוש ישב על כסאו ונשתנבה צורתו כמעט בהתפשטות הגשמיות, ובכל כוחו הושיט את ידיו ורחץ את ידיו, ומיד אחר המוציא אמר בזה"ל: יש בעולם חכמים חוקרים ופילוסופים, וכולם חוקרים וחושבים בידיעת אלוהית, אך כמה יכולים הם להשיג לא יותר ממדריגתם ושכלם, אבל עם בני ישראל קדושים הם יש להם כלי עשיה, פירוש מעשה המצות ובה יכולים להשיג עוד יותר ויותר ממדריגתם עד מדריגת מלאכי השרת, וזה נעשה ונשמע, אם יהיה לנו כלי עשיה נשמע ונשיג הכל מעלה למעלה.

שלג.

רבינו זצ"ל אמר פעם אחת בבוקר קודם התפילה היום כשנערת משנתי הייתי סבור שאין אני אדם חי, ופתחתי את עיני וראיתי, הסתכלתי על ידי וראיתי כי אוכל למשמש בהם ונטלתי אותם, הסתכלתי על רגלי וראיתי כי יש לי רגלים להלך כמו כן שאר איברים וברכתי בטוב ברוך מחיה המתים, שראיתי כי אני אדם חי.

שלד.

איש אמונים מי ימצא, איש אמונים הנאמן באמת אין להמצאו כי הוא באמת בהסתר גדול.

שלה.

רבינו זצ"ל שאל להרבי מסטריקאו זצ"ל אמאי אינו רשאי לאכול בשר מראש חודש מנחם אב עד אחר תשעה באב, הלא כל השנה אינו רשאי לאכול בשר כמו שפירש"י על הפסוק ואמרת אוכלה בשר שאינו רשאי לאכול בשר רק מתוך רחבת ידיים ועושר, אלא מצד בעוה"ר שהכל חולים ר"ל התירו חכז"ל לאכול בשר, ומטעם זה היה להם להתיר לנו גם בימים האלו לאכול בשר, גם אמאי לקחו את יום ראש חודש בכלל ט' ימים לחשוב מפני מיתת אהרן, ועוד אמאי אינו רשאי לאכול בשר עוד מערב ראש חודש הלא מהדין הוא יום תענית, אך מהלולא דרבי שמעון בר יוחאי נהגו גם כן היום לעשות הלולא ביום שמת אדם גדול, והתענית והלולא דוקא ביום ולא בלילה שלפניו.

שלו.

הואיל ומסתכנין בה (גירסת הרי"ף) שמסתכנין ישראל בדתיהם אין קורין אותה אלא בזמנה, והקשה רבינו זצ"ל הלא מצינו בג' כי מסכנה ואילך נהגו לכנוס בשלישי, ובשביל הסכנה לא תנשא ברביעי בזמן הידוע לכל, וכאן אתה אומר מפני הסכנה קורין בזמנה, והשיב לו הרבי מסטריקאו זצ"ל כי בכתובות כשיש סכנה אין סומכין על הגס כי מאי לי בג' או בד' אבל מגילה שיש מצוה בקריאתה מצוה אינה מגינה ומצלי רק בזמנה ולכן נכונה הגירסא, ואמר לו רבינו זצ"ל שיפה השיב והצדק אתו.

שלז.

פעם אחת אמר הרבי רבי בונם זצ"ל לתלמידו הגה"ק הרבי רבי מנחם מענדיל מטאמשוב (הוא רבינו זצ"ל) בזה"ל אם יצא עלי לילך לגיהנם מה אעשה, ולא השיב רבינו זצ"ל מאומה, אחר איזה רגעים שוב אמר הרבי רבי בונם זצ"ל: כן אעשה אצוה להביא אלי את הרבי מלובלין זצ"ל והיהודי זצ"ל כמאמר חז"ל תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, אז אמר רבינו זצ"ל לכבודו

אין נפקא מינה מזה, אין מיר וועט דאס צוניץ קימען.

שלח.

שקר החן והבל היופי היינו במקום שהשקר יש לו חן וההבל יש לו יופי שם דוקא במקום הזה באם אשה יראת ה' באם הולכין ביראת ה' כל היום היא תתהלל.

שלט.

הרבי מסאכאטשוב זצ"ל סיפר שאין לבזות מלבוש ישן שכבר לבש בו, כי רבינו זצ"ל הלך במלבוש שהארבלין היו קרוצים וכסה בהידים, והלך בזה אף בשבת, וסיפר רבינו זצ"ל כי בפשיסחא נאבד מאחד טאשינטיכעל וחיפש אותו היטב מאוד וסיפר להרבי רבי בונם בדרך תימה שהטאשינטיכעל אינה שוה רק איזה קאפיק, והבעל אבירה מחפש כל כך, ואמר הרבי רבי בונם שהצדק אתו על כי היה לו השתמשות בה, לכן צריך להיות שוה בעיניו, וזאת נראה מהנשמה שאחר מותו שנה אחת מבקרת את הגוף כי היה לה צורך לה בחייו על כן מכבדת את הגוף גם אחר כך.

שמ.

כאשר הרבי רבי בונם זצ"ל חפץ בעצמו ליסע על החתונה לאסטילא להצדיק את עצמו, אז תלמידו רבינו זצ"ל אמר לו שלא יניח אותו ליסע בשום אופן, ואמר בזה"ל אז איהר וועט שוין זיצען אין באהט, וועל איך מיך אנידער לייגען פאר די פערד אין וועל אייך נישט לאזען פאהרען.

שמא.

רבינו זצ"ל אמר: הרבי רבי בונם אמר מי שנוגע בכפות המנעול שלו לא ימות בלי תשובה, ואני אומר מי שלא יעשה תשובה יחשך בעולם הזה ובעולם הבא.

שמב.

פעם אחת היה הרבי רבי בונם עם חבורתו שלו בק"ק גריצא, והיה אז אורחים רבים וחום גדול והיה סעודה גדולה, ויין, ולא נתנו יין לרבינו זצ"ל במוקדם מחמת שלא שמעו מהרבי רבי בונם זצ"ל ליתן לו, והרבי רבי בונם אמר אז תורה, אחרי זה נכנסו לגורן שבחצר לנוח עצמו ולא נתנו לשום איש לבוא שמה זולת רבינו זצ"ל, ומקודם החביא את עצמו החסיד רבי ברוך ליבוש מפרציווע וכיסה את עצמו בגל שחת שהיה מונח שם בגורן, ושמע כי רבינו זצ"ל אמר להרבי רבי בונם התורה שאמרתם כנראה שכוונתם כן וכן, ונענה לו בראשו שכיון כן, אמר לו כל החברים שהיו בסעודה לא הבינו אף דיבור אחד, ומכל התלמידים שלכם אין לכם כמוני ומדוע לא הקדמתם אותי ביין, והרבי רבי בונם אמר לו תירוצים והתנצלות והוא באחת ככועס ולא היה יכול הר' ברוך ליבוש להתאפק ולשמוע דברי בטויים כמדקרות חרב לרבו לפי דעתו וגילה עצמו מהקש ויקם כרוצה לסוטר על העזתו, והרבי רבי בונם אמר לו שתוק כי אינך מבין דיבורי הרמ"מ ואותי, כי לא ביין ישגה ואף לחם איננו חפץ, ואחר שעמד הר' ברוך ליבוש על דעתו לחרף את רבינו זצ"ל בלי הרף אז אמר לו הרבי רבי בונם לך ושתה יי"ש, ומאז אהב את היי"ש, ואחר זמן נסע לקאצק וקרבו מאוד והתנצל לפניו על ימי הזקנה שבשניהם.

שמג.

פעם אחת לקח רבינו זצ"ל ברכת פרידה מהרבי רבי בונם זצ"ל ליסע לביתו, והלכו כל החבריא קדישא ללותו, והביט הרה"ק רבי אברהם משה זצ"ל דרך החלון ותמה על כל הכבוד הגדול אשר עושים לו וסיפר זאת לפני אביו, והשיבו אביו הק' אנשים כאלה שהם מנוטרי הברית הם בבחינת מלכות, ולמלכות מגיע כבוד גדול כזה.

שדמ.

באותו שבת שנחלה רבינו זצ"ל אמר הרה"ק רבי שלמה לייב מלענטשנא זצ"ל על יהודי זה צריכין להתפלל כי הוא שומר הברית.

שמה.

פעם אחת אמר הרבי רבי בונם זצ"ל לרבינו זצ"ל למה לי חסידים רבים כאלה די לי חסידים אחדים, ואמר לו רבינו זצ"ל מפני מה לא עשו כן רבנים הקודמים, ואחר זמן רב היה רבינו זצ"ל אומר כן לרבי הירש טאמאשאווער שאין לו צורך בחסידים רבים, ודי לו באחדים, והזכיר אותו רבי הירש כי הרבי רבי בונם זצ"ל חפץ כזאת ורבינו זצ"ל השיב לו, ונצח לו בזה.

שמו

הרבי מסאכטשוב זצ"ל סיפר כי חותנו רבינו זצ"ל אמר פעם אחת אני חשבתי כי יהיה לי שלש מאות חסידים כהבעל שם טוב ואם לאו על כל פנים כמשהלי זה מליטאמארסק שישב אז לפניו.

שמז

בשנת תקפ"ז י"א אלול נסע רבינו זצ"ל עם בנו רבי דוד זצ"ל לאפאצנע על חתונתו וקיבל רשות מרבו הרבי רבי בונם זצ"ל, ושאלו אם ליסע על חתונת בנו אחר שהרבי חולה, וצוה לו ליסע, ובי"ב אלול נפטר הרבי רבי בונם, וביום י"ג בבוקר בא רבינו זצ"ל לפשיסחא אחר הלויית הרבי רבי בונם, וביקש שיתנו לו המפתח מהחדר שנפטר הרבי רבי בונם ונתנו לו, וסגר עצמו באותו החדר, וכשיצא משם אמר: מכולכם לא היה בהלויית הרבי רק אני.

שמח.

פעם אחת נסע רבינו זצ"ל עם רבו הרבי רבי בונם זצ"ל לטייל

לשאוף אויר צח, ראה רבינו זצ"ל כת אכרים ומגלות בידם לקצור חטים, קרא אחד מהם אליו והראה כי מתחת למדו הוא לבוש תכריכים והוא מעולם הדמיון ופטריו למקומו, ופעם אחת נסע רבינו עם רבי הירש טאמאשאווער כשבאו לגשר ראו כמה ערלים עומדים וזורקים אבנים, אמר רבינו זצ"ל תלך לאחד ותראהו מתחת מלבושיו בתכריכים שהם מעולם הדמיון, אמר רבי הירש אולי גם אנחנו בעולם הדמיון, אמר רבינו זצ"ל כשנכנס הרהור תשובה פעם אחת בטח אינו מהם.

שמט.

הרבי מאלכסנדר זצ"ל אמר כי על הרבי רבי בונם זצ"ל יש ג' פירושים, פירוש אחד רבינו זצ"ל, ב' הרה"ק מגור זצ"ל, אין ווייטער.

שנ.

הרבי מסאכטשוב זצ"ל אמר על רבינו זצ"ל אבל זה ודאי שהמשיח לא יטע יהדות בלב כל אחד ואחד מישראל יותר מכפי שנטע רבינו זצ"ל.

שנא.

רבינו זצ"ל אמר כי הנשמה אף שהיא בהרי חושך מוכרחת לבוא אליו לקאצק לתחקון.

שנב.

החידושי הרי"מ זצ"ל אמר על אחד בזה"ל כפי הנראה היה זלמן א מענטש כי נשמתו כבר עתה בקאצק לתיקון.

שנג.

הרבי מלובלין זצ"ל אהב את הפתקא שכתב רבינו זצ"ל, פעם אחת ביקש הרבי רבי שלמה לייב מלענטשנא זצ"ל את רבינו זצ"ל לכתוב לו פתקא, ולא רצה, והטעם כי רבי שלמה לייב

זצ"ל רצה אויס צי נארין פין איהם א מדה, ורבינו זצ"ל הרגיש
האט ער זיך נישט געלאסט.

שנר.

רבינו זצ"ל אמר די גאנצע וועלט איז נישט ווערט מען זאל
אויף איר אפילו איין קרעכטץ געבין.

שנה.

כינסו וכינסו בניו הצילו מיד עשו, אם האדם מקבץ את
עצמו מכל פנותיו אל העליון יתברך וזועק אליו מכל פנותיו אזי
ניצל מענין עשו.

שנו.

אברהם גייר גיורין יעקב גייר גיורין ביצחק לא שמענו, ר"י
ותני לה משום רב הושעיא כאן כתיב וישב יעקב בארץ מגורי
אביו, מגיורי אביו, הענין שאברהם גייר גיורין ואת הנפש
אשר עשו בחרן, אברהם גיירם בעשיה שלמדם דרך ה' לעשות
פעולות המצות, וזה אשר עשו, שהשריש בנפשם העשיה,
ויעקב אמר הסירו את אלקי הנכר פעם בפנימיות הנפש להסיר
ולמחות הרע מלבם בעומק, ביצחק לא שמענו איך היה עסקו
בוה ת"ל בארץ מגורי אביו משמע שהיה פעולתו על דרך יעקב
אבינו ע"ה.

שנו.

אברהם אבינו עשה מן נכרים יהודים על ידי שהסיר ומחה
מקרב נפשם עומק הרע, ויעקב אמר הסירו אלהי הנכר משך
מהם גם תאות גשמיות המותרים רק שהם נכרים מן הקדושה,
ומזה שנאמר מגיורי אביו נשמע שיצחק עשה כדרך יעקב אבינו
ע"ה.

שנת.

מה בצע כי נהרוג את אחינו, מתחילה הסכימו כולם על מיתתו ולבסוף אמר מה בצע, אך השבטים דנו את יוסף כי חייב מיתה ולא יראו אפילו מיעקב, ולכן גם יהודה היה כמוהם בעצה אחת, אך כאשר שמע שאמרו לאמור לאביהם חיה רעה אכלתהו, הבין שאין אצלם הלכה מבוררת שחייב מיתה, ולכן חזר מהראשונה.

שנט.

במדרש ויעברו אנשים מדינים עברו אותן הדיינים וכו', כתיב למה ה' תתעינו מדרכיך, כשרצית נתת בלבם לאהוב וכשרצית נתת בלבם לשנוא וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף, אמר הקב"ה אתם מכרתם בעשרים כסף שהן ה' סלעים לפיכך יהיה כל אחד ואחד מפריש ה' סלעים לערך בנו, היינו שהשבטים טענו כי ממך הכל למה אנו חייבים, וגם עברו אותן הדיינים, וחזרו לאהבתם אותו כיון שהמכירה היתה רצון הקב"ה, והשיב הקב"ה לטובתכם הדבר כי זה יהיה סכרכם כי יהיה לכם מצות חמשת שקלים בפדיון פטר רחם.

שס.

ואיך אעשה הרעה הגדולה וחטאתי לאלקים, ו"ל וחטאנו כי גם בני נח מצווה על העריות, אמנם לא רצה לכללה עמו שלא יתיחד עמה אפילו בדיבור.

שסא.

על ידי שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני נתוסף לו שתי שנים, אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, והוא להיפך, אכן הענין כי אם מענישין לאדם תיכף על איזה פעולה לא טובה שעשה הוא מדריגה גדולה דבזה מראין לו החסרון שיתקנו, ורק יוסף עלה למדריגה זו, וזה אשר שם ה' מבטחו כי שם אותו לבעל בטחון שנענש תיכף ושיבין עד כמה שיבטח בו.

שסב.

ויגש אליו יהודה הפירוש שניגש אל עצמו.

שסג.

שמני אלקים לאדון לכל מצרים פירוש יוסף אמר אני עשיתי השי"ת לאדון לכל מצרים.

שסד.

על ידי שאמר והזכרתני נתוסף לו שתי שנים, והלא כולם יודעים שהשם הוא המושיע, ועכ"ז צריך לעשות איזה סיבה, כי אפשר שעל ידי זאת הסיבה יהיה נעזר, אך איתא ברמב"ן שיוסף היה צריך להתבונן בעניני הסבות שנסתבבו לשר המשקים שהיה הכל לסבת טובתו, ולא היה צריך יוסף לדבר עמו דבר, כי יהיה מוכרח לעשות לו טובה, ולכן דבר שפתים אך למחסור שלא היה רק דבר שפתים למחסור.

שסה.

ואל שדי יתן לכם רחמים מי שאמר לשמים וארץ די, לפי כשברא הקב"ה שמים וארץ היו נמתחים והולכין עד שאמר להם הקב"ה די, ענין הדי לשמים וארץ, והדי לצרות, כי הקב"ה ברא העולם והסתיר קדושתו כדי שיהיה בחירה, ולכן נברא בסדר זה, עד שהיה די להכיר את הבורא למי שירצה, והצרות גם כן לעורר את האדם שיכיר ממי באה הצרה כדי שיבקש רחמים, ולכן אמר יעקב אבינו ע"ה כבר יש לי די להכיר הכל.

שסו.

בשבת כ"ב בתו' נראה לר"י דב"ש וב"ה לא קיימא אלא אנר איש וביתו דאיכא היכרא כשמוסיף והולך, אבל אם נר לכל אחד ואחד אפילו יוסיף ליכא היכרא שיסברו שכך יש בני אדם בבית, והפרי חדש הקשה, דאפילו קיימי אנר איש וביתו גם כן

יסברו שכך יש בני אדם בבית והוא מן המהדרין, אלא הענין כך, דמצד הסברא כל אחד רוצה להיות מן המהדרין מן המהדרין, ומפני זה כתבו התוס' דאי קאי על מהדרין לא נדע אם עושה כב"ש או כב"ה, למשל ביום א' כב"ש ידליק ח', יסבור הרואה שעושה כב"ה ויש ח' בני אדם, ואם יהיה ב' בני אדם וידליק ט"ז יוכל להיות כב"ש וגם כב"ה משום שיש ט"ז בני אדם בבית, וכם אם יהיה ב' בני אדם ולב"ה ידליק ביום א' ב' וביום ב' ד' וביום ג' ששה, אז הרואה ביום ג' ששה יסבור שעושה כב"ש ואין כאן רק אדם אחד, ורק פוחת והולך, אבל אם הפלוגתא אנר איש וביתו אזי אם ידליק ביום ראשון א' וביום שני ב' וביום ג' ג' נדע שעושה כב"ה.

שסז.

לשנה אחרת קבעום, מה זה היה הנס הגדול בחנוכה, בכל יום אנו אומרים על נסיד, וגם לא קבעו על הנס של ל"א מלכים, ועל הנס של סנחרב, אך עיקר כוונת היוגים שהיו אומרים להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, וסברו ישראל כי אין הקב"ה ח"ו חפץ במעשיהם, והמציא להם הקב"ה פך שמן טהור שיהיו יכולים לקיים מצות המנורה אף על פי שהיו פטורים, ובזה הנס הראה להם הקב"ה שחפץ במעשיהם, וזה טעם על קריאת שם חנוכה כמו חנוך לנער אף על פי שהוא פטור אך עתנכו כדי שיעשה בעת שיהיה בר חיובא, וגם כאן מזה ידעו כי אם יהיו בר חיובא לקיים המצות בידעם כי השם חפץ במעשיהם.

שסח.

וקבעו להודות ולהלל לשמך הגדול, מען האט זיי דורך גענומען מיט דעם כח פין נס, זיי זאלין זיך אומקוקען אויף אנדערע ניסים וואס מען טיט מיט זיי תמיד.

שסט.

שא נא לפשעי עבדי אלקי אביך מה שלא נזכר בתורה עבד ה' עד כאן, כי בעת שביקש יעקב לגלות הקץ אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד ואז קבלו השבטים עליהם עול מלכות שמים, ולכן התחיל הכתוב לקרותם עבדי ה'.

שע.

ויאמר האספו ואגידה לכם, במדרש מדוע לא אמר המקרא ויקרא עשו אל בניו כי הוא היה הבכור, אלא לא שאול תודך, חי יודוך, והפירוש שהיה כדאי לכתוב בתורה צואת עשו אל בניו כדי שישראל ירחקו מן הדרך הזה, על זה אמר הכתוב לא שאול תודך, כי אם יתרחק מרע לבד, וסבור שהוא טוב, לא יעלה לקדושה, אבל חי חי הוא יודוך כמוני אב לבנים יודיע.

שעא.

ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה יעשה לו, דעה קנית, אם חושב אדם שקנה דעה אז מה, מדת ענוה חסרת, אחותי רומז לחכמה אמור לחכמה אחותי את, ואם אדם מביט לדעת שהוא רחוק מהחכמה ישיג בזה גדר ענוה, וזה הפירוש שנים שיושבים ואין ביניהם היינו שמדת אין ביניהם בלי התנשאות אחד על השני, דברי תורה, אבל הרי זה, כשמרגיש בחינת עצמו, מושב לצים.

שעב.

ושמעו לקולך, אם תאמר להם בלשון פקוד יפקוד ישמעו לקולך, והלא אחר יכול גם כן לבוא בזה הלשון, אך לשון פקוד הוא כמו ויפקוד שמעון את אשתו בגדי עזים, שלוחים של געגועים, וזה יכול לעשות רק הגואל האמיתי, הוא יפעל בלב ישראל געגועים לאביהם שבשמים ולא אחר.

שעג.

תנו לכם מופת, הלשון לכם היינו פרעה יאמר להם מדוע בחר ה' רק בכם יותר משאר הנבראים, ולכן תנו "לכם" מופת.

שעד.

כי ממנו נקח לעבוד את ה', ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד בואנו שמה, פירוש כי ממנו מכל הנסים האלו נקח שתכלית הטוב לעבוד את ה', אבל האיך לעבוד את ה' לא נדע עד בואנו שמה.

שעה.

ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם, פירש"י משכו מי שיש לו ימשוך משלו, וקחו מי שאין לו יקח מן השוק, ענינו להלוך אחר עצת זקנים שבדור, וזה מי שיש לו היינו שהוא בן תורה יקח עצות משלו, ואם אין לו שלא בר הכי הוא יקח משל אחרים, שיראה איך ומה יעשו אחרים בני תורה, אף על פי שהוא אינו מבין זה מכל מקום מבטל שעתו נגדם.

שעו.

והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, תגיד לבנך שגם הוא שותף עמך ביציאת מצרים כי יציאת מצרים שאחר כך קבלנו התורה פירש"י בעבור זה שאקיים מצותיו, ובזה אנו שוין לדור היוצא.

שעז.

פן ינחם העם בראותם מלחמה, פירוש מלחמת היצר כי קודם קבלת התורה היו עדיין חלושין באמונה, וחשש ושבז מצרימה, לכן הסיבם דרך המדבר, וילמדו עם משה וישתרש בהם האמונה בשלימות.

שעת.

כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייך, שמכל הארץ יוכל האדם לקנות אותך שבכל דבר ניכר כבודך וזה כבוד חכמים ינחלו שבכל דבר מוצאים החכמים כבודו יתברך.

שעט.

ופרעה הקריב במדרש שיר השירים תנדר"י בסוף המשל כשהיו המצריים משעבדין אותם התחילו צועקין ותולין עיניהם להקב"ה והיה הקב"ה מתאוה לשמוע קולם, ולא היו רוצים, חזק הקב"ה לבו של פרעה ורדף אחריהם, וצעקו לפניו באותה צעקה כבמצרים, על אותה שעה נאמר השמיעני את קולך שכבר שמעתי, פירוש שרצה השי"ת כי אחר הצרה יהיו נכנעים כמו בעת הצרה ממש, ואם כן מה יצא מזה שהביאם עוד הפעם בצרה ויצעקו, יען במצרים לא פנו אל השי"ת המסבב הסבות, רק מתוך צרת השעבוד, אולם רצון השי"ת שהאדם יכנע מפניו תמיד וביותר כשיהיה בהרווחה, הביא אותם הקב"ה לים שיראו שהקב"ה המסבב הסבות כדי שיכנע ממנו אף בעת שיצא מהמצר, כי הקב"ה צוה להגיד לפרעה דרך שלשת ימים כדי שירדוף אחריהם, והכירו אז כי הוא המסבב כל הסבות ועל זה אמר השמיעני את קולך גם בהרווחה.

שפ.

רבינו זצ"ל אמר לאברכים, לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן, מיינס מען צי קיסט יונגעלייט.

שפא.

פעם אחת אמר רבינו זצ"ל להאברכים בזה"ל: איך וויל אז איהר זאלט נישט זינדיגען, נישט ווייל מען טאר נישט, נור ווייל איהר זאלט קיין צייט האבען דערצי.

שפב.

בעת פרידת שלום אחר החתונה אמר לאברך אחד, פאהר געזונטרהייט נאר געדענק והמתרגם ית אתתיה טועה.

שפג.

לא יחרץ כלב לשונו, נישט זיין צי קליג, אזוי ווי דאס הארטן אזוי די צינג.

שפד.

וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק, מען קען זעהען, אין זיך שאקלען, אין דאך שטיין פין דער ווייטען.

שפה.

רבי משה ירוחם זצ"ל בנו של רבינו זצ"ל למד אצל הרב מבראק זצ"ל פעם אחת בתוך ימי הסגירה נכנס הרב מבראק עם רבי משה ירוחם לקודש פנימה, כדי שרבינו זצ"ל ישמע את השיעור שלמד אתו, בגיטין ט' היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו, ובאותו הזמן היה חסיד אחד בבית המדרש שישב בקאצק זמן רב ולא היה יכול ליכנס להיפרד, ויען ששמע שיחה בפנים פתח בחרדה את הדלת והכניס את ראשו, אמר רבינו זצ"ל הא וואס האסטו געוואלט, ההוא ענה, להפרד, ענה רבינו זצ"ל: האסט געהערט וואס מען האט גערעט דא, היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו האסט א בית המדרש גיי אריין, זעץ דיך לערענן.

שפו.

בלונטשיץ היה יהודי אחד שעזר ליהודים בעניני צבא, איש פשוט, בבואו בפעם הראשונה לקאצק שאל אותו רבינו זצ"ל וואס איז דיין טוען, וענה איך העלף יודען, ענה רבינו זצ"ל בצעקה: גייד, מיר האבן שוין א העלפער, ער העלפט יודען זעהסטו, ולא רצה לקבלו יותר.

שפז.

אמר החילוק בין יהודי לגוי, ויקץ יעקב משנתו ויאמר, אבער דאווענט, אבער לערנט, ויקץ פרעה וישן ויחלום שנית אין נאך דעם ויקץ פרעה והנה חלום.

שפח.

במדרש אז ישיר משה המלאכים בקשו לומר שירה, אמר להם הקב"ה אז ישיר משה ובני ישראל תחלה ואחר כך אתם, כי המלאכים מוכנים בכל עת ורגע מה שאין כן ישראל שהוא רק בעת שנתעורר החשק, ואולי אם יאחר הזמן יהיה נפשק.

שפט.

וביום השביעי שבת לא יהיה בו, לכן נקרא שבת כי כל הדברים שבים לשרשם.

שצ.

מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, הענין כי כל המימות שבעולם נתבקעו, ושמעו עמים ירגזון ועכ"ז בא עמלק, ולכן עמד יתרו משתומם, והתחיל לחקור בשכלו שאף שהאמת שהמופתים משרישים האמונה עכ"ז אינו מתמיד בהתפעלות מזה רק לפי שעה, וע"כ חקר שבלא התחברות על ידי צדיקים לתורת ה' ישכח מהמופתים, וכמוש"כ אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך, שלא ראו להשכלת אמונה על ידי נפלאות כי זאת היא רק לפי שעה, מה שאין כן ויאמינו בדבריו דהיינו דברי תורה ישירו תהלתו שעי"ז תתמיד האמונה, וע"כ בא יתרו להתחבר עם משה רבינו ע"ה, ור' נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחריך שחבריך יקיימוה בידך, שע"י התחברותך עמם תתקרב לתורה ולעבודת הבורא יתברך.

שצא.

כבוד חכמים ינחלו זה יתרו כשבא אל משה יצאו כולם לקראתו, וכי צדיקים מבקשים כבוד, הלא בורחים מן הכבוד, אלא שהפירוש שחכמים מגלחילים לאחרים כבוד כדי לנסותם, ובזה היה משה מנסה ליתרו.

שצב.

וישמע יתרו יש שמע והפסיד ויש שמע ונשכר, נראה שבשמיעה אחת שמע נסים של קריעת ים סוף, והיה לו פחד מהשי"ת ובא והתקרב, והעמים שהיה להם גם כן פחד, ברחו מהשי"ת שרצו לפטור את הפחד.

שצג.

אני חותנך יתרו בא אליך, ר"א אמר הקב"ה אמר לו צא, ומאין זכה יתרו שהקב"ה בעצמו יעשה שליחו, הענין דכתיב את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל, ולמה כתוב בתחילה למשה ואח"כ לישראל,, אלא שעל ידו נתקרבו הנפשות בישראל אליו יתברך, כי בתחילה נשפע השפעת קדושתו יתברך למשה, ובאמצעותו זכו אחר כך ישראל על ידו, וזה היתה שמיעת יתרו שבאמת יתרו היה לבו נשבר בקרבו וחשב איך אני יכול לקרב את עצמי להשי"ת, אני שעבד כל ע"ז שבעולם, אכן אחר ששמע את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל, שישראל נתקרבו על ידי משה, נתחזקה דעתו ואמר: אף שלהשי"ת לא אוכל להתקרב, אבל למשה עכ"פ אפשר להתקרב, ואולי על ידו אזכה לדבק בו יתברך, וה' יראה ללבב, אמר הקב"ה למשה, צא אחר הוא שקרבת.

שצד.

אנשי חיל יראי אלקים אנשי אמת, כיון שבחר משה מכל ישראל למי שהיה לו המדות טובות, למה חלקם לשרי אלפים מאות חמישים ועשרות, ונראה שלכן נבחרו אנשי אמת, כי

המושרש במדת אמת אינו מקפיד.

שצה.

ביום הזה באו מדבר סיני, פירש"י בראש חודש, וגם שיהיה דברי תורה חדשים בעיניך כאלו היום נתנו, ונראה הכוונה על ענין הכנה שצריך לעסק התורה, כמו אז שמראש חודש ועד מתן תורה התגברו בוריוזות הכנה לקבלת התורה, לצד חשקם שהיתה אז דבר חדש, כמו כן בכל יום צריך האיש להכין את עצמו בהכנה כזו לדברי תורה.

שצו.

רבינו זצ"ל אמר על עצמו, שנשמתו הקדושה הוא עדיין מהנשמות של קודם חורבן הבית, איך בין נישט קיין היינטיגער, וביאתו כעת להאי עלמא היה כדי לברר מה היא קדושה, ומה היא חיצוניות.

שצו.

אמר על עצמו כי הוא אין צריך לשום ממוצע של המלאכים להעלות תפילות, כי התפילות שלו הולכים למעלה ביושר, זיי וויסען נישט וואס זיי פארמאגען.

שצח.

החידושי הרי"מ זצ"ל אמר להרבי מאלכסנדר זצ"ל: כמו שהיו קולות וברקים בקבלת התורה על הר סיני, כן יש כעת קבלת התורה בקרולות וברקים בטאמאשוב.

שצט.

בחודש השלישי, במדרש תנחומא ולמה לא נתנה תורה כשיצאו ממצרים, משל לבן מלכים שעמד מחליו, אמר אביו נמתין שלשה חדשים עד שתשוב נפשו מן החולי, ואחר כך אוליכנו לבית הרב ללמוד תורה, אף כך כשיצאו ישראל

ממצרים היה בהן בעלי מומין מן השעבוד, אמר הקב"ה אמתין עד שיתרפאו, ואחר כך אתן להם את התורה, ואינו מובן הלא עסק בתורה מביר רפואה לגוף, והיה נכון ליתן להם תיכף התורה כדי שיתרפאו, אך הענין חוליים היה שלא הכירו שהם בעלי מומין על ידי השעבוד במצרים במקום הטומאה, ועל כן המתין השי"ת ג' חדשים שתתישב דעתם שיכירו במומן, כי על ידי הכרת חסרונם יוכלו להתרפאות אחר כך בקדושת התורה, ע"ד מה שכתוב החרשים שמעו והעורים הביטו לראות.

ת.

מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה, פירש"י ומהיכן מוכרח שעשו תשובה בעת ביאתן למדבר, אך כתוב אח"כ ויחן שם ישראל, ופירש"י כאיש אחד בלב אחד, שכל אחד הסתכל על חסרונות שלו, ונדמה לו שהאחר גדול ממנו, עי"ז בא להיות להם לב אחד.

תא.

אם נסיעתן מרפידים היה בתשובה למה הוצרכו עוד הפעם לעשות תשובה שהנסיעה ביום אחד, ונראה שישראל עשו ב' מיני תשובות, נסיעתן מרפידים נסעו ממדת רפיון ידים, והשניה שיוכלו לבוא לקבלת התורה, וגם מלמדנו שכל ימיו צריך האדם להיות בתשובה.

תב.

אלא הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, פירש"י לא פחות ולא יותר, היינו שלא יטעים להם מפי עצמו דברים שלא אמרם השי"ת, כי אז לא היה ביכולת שום צדיק בעולם להטעים הדברים לבני ישראל כמשה, וממילא לא יקבלו שום מרות ממנהיג חדש אחר משה רבינו ע"ה, משא"כ הדברים בעצמם יכול כל אחד בדורו לאמרם לבני ישראל.

תג.

ומשה עלה אל האלקים במדרש עלית למרום שבית שבי, יכול מפני ששבה אותה נוטלה חנם ת"ל לקחת מתנות בלקיחה נתנה לו, יכול יהא חייב ליתן דמים, ת"ל מתנות, במתנה נתנה לו, והפירוש יכול מפני ששבה אותה נוטלה בחנם שאף אם לא ייגע בה יזכה בה, ת"ל לקחת שהיא מצד המקבל שנכל כוחו כפי שיוכל שאת יקחנה, יכול יהא חייב ליתן דמים, שלא יזכה בה יותר רק כפי ערך לקיחתו והכנתה אליו, ת"ל מתנות שהוא מצד הנותן, כי איזה יש למעשה בשר ודם לפניו יתברך שיתן לו תמורת מעשיו, אם לא בתורת מתנה.

תד.

יכול יהא חייב ליתן דמים, למי יתן דמים, אלא הפירוש כמי שקונה איזה דבר שנקנית לו לגמרי במשיכה רק שמחוייב ליתן דמים, כן הכא התורה ניקנית לו לגמרי, עד שמחוייב ללמוד, ת"ל מתנות, אדרבה כל מה שמייגע בה יותר, רואה שהתורה היא לו במתנה, כי לקח טוב נתתי, בתחילה לקיחה ואח"כ מתנה, שכל מה שמייגע יותר בהתורה רואה שאין לו בה שום קנין כמו במתנה.

תה.

ויגד משה את דברי העם אל ה' ולא פירש מה היו הדברים, ונראה שמשה בעצמו אמר כעת את דברי העם שאמרו ביום ב' לחודש, היינו כל אשר דבר ה' נעשה, שבעלייתו ביום ג' אמר להשי"ת את הדברים בשם ישראל, וכעת אמר כנ"ל בשם עצמו, ויגד משה בשבילו את דברי העם שמקודם אל ה'.

תו.

השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו, היינו אף כי יכול איש להיות בשעה אחת גדול מאוד, עכ"ז לא טוב לילך שלא בהדרגה, וזה השמרו לכם עלות בהר כשאינו רק נוגע בקצהו.

תז.

רד העד בעם פן יהרסו, והלא כבר הזהירם לא תגע בו יד כי סקול יסקל, יען כי אמר שיש סכנה בדבר, ואולי ימצאון אנשים שיסתכנו ויעלו וימסרו נפשם על קדושת ה', לזה הזהירם שנית אל יהרסו לעלות בלשון איסור, ומאיסור ודאי יתרחקו.

תח.

אל תיראו, ובעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, אמר להם לא זאת היא היראה פן נמות, כי אין זה יראת ה' רק שתהיה יראתו דוקא לבלתי תחטאו.

תט.

אשר תשים לפניהם ולא לפני גוים, לא תעלה בדעתך לומר וכו', רצונו של הקב"ה בזה שיבינו את התורה כ"כ עם טעם ושורש כל דבר במקורו העליון, עד שיגיעו עי"ז אל ההבנה, שאין התורה ראויה באמת רק לפניהם בלבד, והם עמה אחד, וזה לפניהם ולא לפני גוים, וזה א"א בלעדי שתודיעם טעם כל דבר בלי חוקה.

תי.

אם כסף תלוה את עמי, את עמי, את העני עמך, אין מלוין לאדם לא כסף וזהב אלא תורה ומעשים טובים, וזה פירוש אם כספו של אדם מלוה את עמי, תדע כי, את העני, שרק מה שתתן לעני זאת תקח עמך.

תיא.

שלוש רגלים, הענין מה שנקראים ימים טובים בשם רגלים, ללמד שכמו שהרגל הוא יסוד האדם כן הימים טובים יסוד על להבא.

תיב.

במדרש תנחומא משפטים בל ידעום, כל העוז והשבח והגדולה של ממ"ה הוא משפט אהב, הפירוש: כי משפט אהב כי רצונו של הקב"ה הוא שמה שנותן להאדם מהטוב, לא יהיה רק מה שמגיע לו עפ"י הדין, והמשפט כפי שיעור פעולתו ועבודתו בעולם, ולא כאשר נותן מצד הרחמים, כי זה יוכל לקבל אף מי שאינו כדאי, וזה פירוש צמאה נפשי לאלקים, מתי אבוא וארה פני אלקים, כל צמאוני הוא לאלקים לבחינת הדין, מתי אבוא שאהיה ראוי ומוכן להיות לי מצב והעמדה פני אלקים.

תיג.

כי תראה חמור שונאך, עזוב תעזוב עמו, עיין במדרש תנחומא, המדרש מבאר לנו שמענין שנאה לחבירו יוכלו להתמשך כמה מיני קלקולים לעבור על רצונו יתברך, וכמו שמביא המדרש כאשר מקודם היה שונא לחבירו לא ראה את הרעה הנצמחת על ידי השנאה, מפני שאדם קרוב אצל עצמו, ואינו רואה נגעי עצמו, ובשביל זה לא היה יכול לסייעו עד שהרחיק השנאה מלבו, כמו שת"א משבק תשבק מאי דבלבך, ואז ראה איך שהשנאה דבר מאוס, שע"ז התחרט על השנאה ונעשו אוהבים.

תיד.

ויקחו לי תרומה, הה"ד כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו, את המקח שנתתי לכם, הענין שלשון אל תעזבו הוא רק בדבר שיש בו אחוזת יד אדם משא"כ בהתורה, שהוא השכל המושג במחשבת האדם, ואינו נאחז ביד הו"ל תורתי תלמדו, ולכן אמר המדרש אל תעזבו את המקח, שבכל יום ויום מזמין השי"ת להאדם דברים טובים, אשר על ידם יתעורר האדם להטות אוזן לד"ת, כמו האב אשר מזמין לבנו יחידו דברים טובים, שעל ידם יתמשך לבו לרצונו, וזה פירוש אל תעזבו

את המקח הדברים שעל ידם נמשך להתורה, שלא לעזוב מה שהשי"ת לוקח אותנו וממשיך לבו אליו יתברך, כמו בכל יום בת קול יוצאת, ולמה יוצאת אם אינו נשמע, ופירשו אע"פ שאינו נשמע להגוף, עכ"ז הנשמה שבאדם מתעוררת על ידי שמיעתה.

תטו.

או דהמדרש מלמד את האדם שיתחזק בעבודתו יתברך, ולא יפול לבס בראותם שלפעמים נזדמן לפניהם מכשול, ואינו עולה בידם כהוגן רק יקוו לה', וזה אל תעזבו את המקח, כמו במשא ומתן אם יראה שאינו מצליח במסחרו חלילה, האם יתעצל מלעסוק עוד במשא ומתן, הלא בודאי יחזק לעסוק עוד ומקוה לה', כן מזה ישכיל האדם להתבונן בעסק עבודה לו יתברך, כמקח הזה.

תטז.

ואתה תצוה, במדרש למעשה ידיך תכסוף, בד' דברים נתאוה הקב"ה למעשה ידיו, ואין תכסוף אלא לשון תאוה, הענין הוא הגם שכל מעשה ידיו של אדם הם רק בכוחו יתברך, אעפ"כ למעשה ידיך תכסוף, וזה פירוש אשירה לה' כי גמל עלי, אף שאשירה לה' שהכל מכוחו יתברך, מ"מ הוא גומל חסד עמי כאלו אני עשיתי הכל בעצמי לבד, וזהו כי גמל עלי.

תיז.

אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו, שאפילו המרבה צריך כוונה.

תיח.

פעם אחת ראה הרבי מסאכטשוב זצ"ל זקן אחד אצל רבינו זצ"ל, אחר כך גילה לו רבינו זצ"ל כי זה היה בעל הפרי מגדים זצ"ל.

תיט.

רבינו זצ"ל אמר לחתנו זצ"ל כשראה שהביט בספר בחינת עולם, מה חידש המחבר בזה שמהביל את העולם הזה, והרי השכל של האדם בלאו הכי יודע מזה שהאי עלמא הוא הבל, אבל מנין ידיעה זו לבשר החומר, אך על ידי לימוד דף גמרא בעיון ויגיעה יודע גם בשר האדם שהכל הבל.

תכ.

רבינו זצ"ל היה רגיל לכנות קנאה תאוה וכבוד בשם ג' קרעצמעס, שעומדים בהם לפוש כשעובר אדם מעיר לעיר, ובשני קרעצמעס הראשונים לא היה לו עסק הרבה, אך בקרעצמעס של כבוד היה לו עבודה גדולה, כי בבואו בפעם הראשון להחווה זצ"ל והיה עדיין צעיר לימים, כיבד אותו מאוד ושלח אליו שיבוא להתפלל אצלו עם החבריא קדישא, והיה צריך לעבוד כמה שנים איהם ארויסצוציען פין ציוידשען די ציין.

תכא.

החווה אמר על רבינו זצ"ל שהוא מנוטרי הברית, ואיתא בזוה"ק דמאן דנטר להאי את קיימא מלכו איתנטרא ליה, והאימה היתה בקאצק כמו לפני מלך.

תכב.

אמר קרוב לפטירתו, שהצדיקים מלובלין כבר נשאו אותם לארץ ישראל, והוא לא יעזוב לסור אותו ממקומו, כי מקומו אצל היהודי הקדוש מפשיסחא.

